

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Katedra politologie

Ekonomická diplomacie České republiky v Latinské Americe

Bakalářská práce

Autor: Bc. Dominika Dubská

Studijní program: B6701 Politologie

Studijní obor: Politologie

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Pavlína Springerová, Ph.D.

Hradec Králové, 2017

Zadání bakalářské práce

Autor: Dominika Dubská

Studium: F14BK0025

Studijní program: B6701 Politologie

Studijní obor: Politologie

Název bakalářské práce: **Ekonomická diplomacie České republiky v Latinské Americe**

Název bakalářské práce AJ: Economic diplomacy of the Czech Republic in Latin America

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se bude zabývat charakteristikou české ekonomické diplomacie v regionu Latinské Ameriky se zaměřením na Brazílskou federativní republiku, jakožto největšího obchodního partnera České republiky v Latinské Americe. Práce se zaměří na nástroje ekonomické diplomacie jako podpora exportu, podpora přílivu investic a podpora cestovního ruchu a hlavní aktéry, kteří se v České republice ekonomickou diplomacií zabývají. Cílem práce je charakteristika české ekonomické diplomacie v Latinské Americe, hlavních nástrojů a aktérů. Dílčím problémem řešeným v této práci je analýza nedostatků ekonomické diplomacie České republiky včetně uzavírání českých zastupitelských úřadů a bariér pro české exportéry vyvážející na trhy zemí Latinské Ameriky, především Brazílie. Dalším zkoumaným problémem je soulad mezi praktikováním ekonomické diplomacie a českou Exportní strategií pro roky 2012-2020.

Bayne, Nicholas a Stephen Woolcock. 2011. The new economic diplomacy: decision-making and negotiation in international economic relations. Burlington, Va.: Ashgate. Cooper, Andrew, Fenton, Jorge Heine a Ramesh Chandra Thakur. 2013. The Oxford handbook of modern diplomacy. Oxford, U.K: Oxford University Press. Gullová, Soňa. 2013. Mezinárodní obchodní a diplomatický protokol. Praha: Grada Hladík, Jakub. 2001. Ekonomická diplomacie ve službách firmy se zvláštním zřetelem k podnikatelským misím. Praha: Arista. Kunešová, Hana. 2014. Světová ekonomika: nové jevy a perspektivy. Praha: C.H. Beck. Klíma, Jan. 2013. Brazílie. Praha: Libri. Klíma, Jan. 2011. Dějiny Brazílie. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. Piknerová, Linda a David Šanc. 2014. Nové mocnosti globálního Jihu: Čína, Indie, Brazílie, Jihoafrická republika a Indonésie v mezinárodním systému. Praha: Dokořán. Štěrbová, Ludmila. 2013. Mezinárodní obchod ve světové krizi 21. století. Praha: Grada. Štouračová, Judita. 2008. Ekonomická diplomacie České republiky. Praha: Professional Publishing. Štouračová, Judita. 2012. Proměny ekonomické diplomacie v ČR a ve světě. Praha: Professional Publishing. Van Bergeijk, Peter, Maaikje Okano-Heijmand a Jan Melissen. 2011. Economic diplomacy: economic and political perspectives. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers. Veselý, Zdeněk. 2014. Diplomacie: (teorie - praxe - dějiny). Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.

Garantující pracoviště: Katedra politologie,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Pavlína Springerová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 17.9.2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně. Veškerou použitou literaturu a další prameny jsem řádně vyznačila a uvedla v seznamu zdrojů.

V Hradci Králové dne 28. června 2017

Podpis

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala vedoucí bakalářské práce Mgr. et Mgr. Pavlíně Springerové, Ph.D. za odborné vedení práce a trpělivost při psaní této práce. Dále bych ráda poděkovala paní RNDr. Marcele Havlové za ochotu a poskytnutí informací.

Anotace

Dubská, Dominika. *Ekonomická diplomacie ČR v Latinské Americe*. Hradec Králové: Fakulta filozofická, Univerzita Hradec Králové, 2017, bakalářská práce

Práce se zabývá ekonomickou diplomacií v regionu Latinské Ameriky, vzhledem k obsáhlosti tématu se práce zaměřuje především na Brazílskou federativní republiku. Cílem práce je charakterizovat českou ekonomickou diplomacii v Latinské Americe, především co se týká jednotlivých aktérů a jejich služeb. Zároveň si práce klade za cíl zodpovědět výzkumné otázky, které se týkají jak ekonomické diplomacie v Brazílii, tak i Exportní strategie ČR pro roky 2012–2020.

Úvodní teoretické zarámování práce se zaměří především na definici ekonomické diplomacie a problémy s ní spojené. Ve druhé části bude věnována pozornost nástrojům a aktérům státní i nestátní proexportní podpory a exportní strategii. Praktická část se bude zabývat již samotnou ekonomickou diplomacií v Latinské Americe se zaměřením na Brazílii, vzájemný obchod a vývoj diplomatických vztahů.

Klíčová slova: ekonomická diplomacie, Brazílie, exportní strategie

Annotation

Dubská, Dominika. *Economic Diplomacy of the Czech Republic in Latin America*.

Hradec Králové: Philosophical Faculty, University of Hradec Králové, 2017, Bachelor Degree Thesis

The thesis deals with economic diplomacy in the Latin American region. Due to the extent of the topic, the thesis focuses mainly on the Brazilian Federative Republic. The aim of the thesis is to characterize Czech economic diplomacy in Latin America, especially individual actors and their services. At the same time, the thesis aims to answer research questions concerning both economic diplomacy in Brazil and the Export strategy of the Czech Republic for the years 2012-2020.

The initial theoretical framing of the work will focus primarily on the definition of economic diplomacy and the problems associated with it. In the second part, attention will be paid to instruments and actors of state and non-state export support and export strategy. The practical part will be dealt with by the economic diplomacy itself in Latin America with a focus on Brazil, mutual trade and the development of diplomatic relations.

Keywords: economic diplomacy, Brazil, export strategy

Obsah

Seznam použitých zkratk	8
Seznam tabulek a grafů	9
Úvod	10
1 Teoretické vymezení ekonomické diplomacie	13
2 Česká ekonomická diplomacie	19
2.1 Institucionální zaštitění ekonomické diplomacie	19
2.2 Teritoriální orientace ekonomické diplomacie	29
3 Česká ekonomická diplomacie v Latinské Americe	36
3.1 Vývoj diplomatických vztahů	36
3.2 Vzájemný obchod	37
3.3 Aktéři ekonomické diplomacie ČR v LA	42
3.3.1 Státní aktéři	42
3.3.2 Nestátní aktéři	47
Závěr	50
Literatura a prameny	51

Seznam použitých zkratk

AMO	Asociace pro mezinárodní otázky
B2B	Business to business
B2G	Business to government
CEBRE	Czech Business Representation
ČEB	Česká exportní banka
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
EGAP	Exportní a garanční pojišťovna
EU	Evropská unie
HDP	Hrubý domácí produkt
HK	Hospodářská komora
IMF	International monetary fund
JAR	Jihoafrická republika
JZS	Jednotná zahraniční síť
KCE	Klientské centrum
MPO	Ministerstvo průmyslu a obchodu
MZV	Ministerstvo zahraničních věcí
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
OEÚ	Obchodně ekonomický úsek
PROPED	Projekty na podporu ekonomické diplomacie
SAE	Spojené arabské emiráty
USA	United States of America
ZÚ	Zastupitelský úřad

Seznam tabulek a grafů

Obrázek 1: Rozdíl mezi komerční (obchodní) diplomacii podle K. Rany.....	16
Obrázek 2: Projekty ekonomické diplomacie na rok 2017	34
Obrázek 3 - Export do vybraných zemích v mil. Kč.....	39
Obrázek 4 - Import z vybraných zemích v mil. Kč.....	40
Tabulka 1: Teritoriální členění vývozu ČR dle národního pojetí, v mil. Kč.....	32
Tabulka 2: Podíly zemí EU a zemí mimo EU na vývozech ČR dle národního pojetí, v procentech	32
Tabulka 3: Teritoriální členění vývozu ČR dle přeshraničního pojetí, v mil. Kč	32
Tabulka 4: Vývoj podílů zemí EU a zemí mimo EU na vývozech ČR dle přeshraničního pojetí, v procentech	32
Tabulka 5: Projekty na podporu ekonomické diplomacie (PROPED).....	34
Tabulka 6: Podíl Latinské Ameriky na celkovém exportu ČR, v %	38
Tabulka 7: Vývoz České republiky do Brazílie a Mexika, v mil. Kč	38
Tabulka 8 - Import z vybraných zemí v mil. Kč	40
Tabulka 9 – Obrat vybraných zemí v mil. CZK.....	41
Tabulka 10 Počty PROPED dle kontinentů	42
Tabulka 11: Počty PROPED dle států Latinské Ameriky	43
Tabulka 12: Individuální a proexportní služby poskytnuté agenturou CzechTrade v Brazílii za období 2010 až 2017	46

Úvod

V posledních desetiletích dochází k rozvoji ekonomické diplomacie v souvislosti s rozpadem mocenských bloků, snahami o liberalizaci mezinárodního obchodu, a především s celkovou ekonomizací mezinárodních vztahů. Státy jsou mezi sebou čím dál více provázány prostřednictvím zvyšujícího se počtu dohod o volném obchodu, regionálních a preferenčních dohod. Významná jsou rovněž regionální integrační uskupení, která sdružují více států, jedná se o vazby bi-, multi-, trans-, interregionální a další.

Diplomaté se ještě v nedávné minulosti zabývali výhradně politickými úkoly a ekonomické a jiné formy diplomacie byly chápány jako okrajová část jejich agendy. Ovšem s významem nárůstu ekonomické stránky mezinárodních vztahů se do popředí dostává i ekonomická diplomacie. Diplomaty klasické doplňují diplomaté ekonomičtí a roste význam podpory obchodu a investic, jakožto jedněch z hlavních úkolů diplomatů.

Především pro malé otevřené ekonomiky jako je Česká republika je ekonomická diplomacie klíčová, a to hlavně formou podpory exportu a investic. Otevřenost České republiky neboli poměr exportu ku HDP, byla v roce 2014 podle přeshraničního pojetí 85,2 % a podle národního pojetí 73,9 % (ČSÚ 2015).¹ To řadí Českou republiku mezi nejvíce otevřené ekonomiky světa. Zároveň je Česká republika oblíbenou destinací zahraničních investorů a je tedy i příjemcem zahraničních investic.

Dalším významným aspektem mezinárodních ekonomických vztahů je nárůst významu zemí, jejichž ekonomiky byly ještě donedávna velmi uzavřené. Jedná se především o země BRICS mezi které patří i Brazílská federativní republika. Brazílii a celkově Latinskou Amerikou se budu zabývat ve své bakalářské práci, a to z více důvodů. Za prvé se jedná o zemi/region s růstovým ekonomickým potenciálem.² Za druhé se jedná o zemi/region s růstem střední třídy, která například v Brazílii tvoří již 70 % veškerého obyvatelstva. Od devadesátých let došlo k zařazení zhruba dvaceti pěti milionů obyvatel z chudoby mezi střední třídu³ (McKinsey&Company 2015). Třetím důvodem je můj osobní vztah k Brazílii a dobrá znalost portugalštiny, která mi umožní čerpat i ze zahraničních zdrojů.

¹Národní pojetí sleduje obchod se zbožím realizovaný mezi českými a zahraničními subjekty, tedy obchod, kdy dochází ke změně vlastnictví mezi rezidenty a nerezidenty. Díky tomu vypovídá o obchodní bilanci zahraničního obchodu české ekonomiky lépe, než přeshraniční pojetí, které vypovídá o fyzickém pohybu zboží přes hranice ČR, bez ohledu zda dochází k obchodu mezi českými a zahraničními subjekty.

² Brazílie je ovšem od roku 2014 v recesi.

³ Střední třída je dle McKinsey definována ročními příjmy domácností, které se pohybují mezi 8, 500 – 16 000 tisíci dolarů.

Bakalářská práce na téma Ekonomická diplomacie České republiky v Latinské Americe se bude zabývat charakteristikou české ekonomické diplomacie v regionu Latinské Ameriky se zaměřením na Brazílskou federativní republiku, jakožto největšího obchodního partnera České republiky v Latinské Americe. Práce se zaměří na nástroje ekonomické diplomacie jako je podpora exportu, podpora přílivu investic a podpora cestovního ruchu a hlavní aktéry, kteří se v České republice ekonomickou diplomacií zabývají.

Cílem práce je charakteristika české ekonomické diplomacie v Latinské Americe, hlavních nástrojů a aktérů se zaměřením na podporu exportu. V rámci své bakalářské práce se budu snažit odpovědět na následující klíčovou otázku a podotázky: Zda praxe ekonomické diplomacie odpovídá cílům vytyčeným v Exportní strategii pro roky 2012–2020.

- Ovlivnilo stanovení prioritních zemí směřování české ekonomické diplomacie?
- Došlo k většímu důrazu na Brazílii v rámci aktivit ekonomické diplomacie po jejím začlenění mezi prioritní trhy pro český export dle výše zmíněné strategie?
- Byly služby české ekonomické diplomacie poznamenány krizí v Brazílii?

Mezi hlavní důvody významu ekonomické diplomacie patří její podpora národním vývozcům, která, pokud je efektivně a úspěšně vykonávána, vede k růstu vývozu domácích exportéru, což vede k navýšení hrubého národního produktu. Pozitivně může působit i na platební bilanci země, především na její obchodní bilanci. Dále je významným prvkem již zmíněná podpora investic, především přímých zahraničních investic. Ty sebou přinášejí řadu pozitivních efektů jako příliv moderních technologií, know-how, nová pracovní místa, růst konkurenceschopnosti ekonomiky a další. Na druhou stranu je nutné zmínit možná negativa související s přímými zahraničními investicemi, jako například repatriace zisků do zahraničí, vytěšňování domácích firem a další. Zároveň vlivem posilování pozice na zahraničních trzích, především mimo evropských dochází k diverzifikaci exportu.

Práce je členěna do tří kapitol. První, teoretická, kapitola představí definice ekonomické diplomacie používané české i zahraniční literatuře, aktéry ekonomické diplomacie a nástroje. V rámci druhé kapitoly se zaměřím na ekonomickou diplomaci v podání České republiky, na její služby, nástroje a aktéry. Dále se budu věnovat teritoriálnímu zaměření ekonomické diplomacie a exportní strategii. V třetí kapitole nejprve popíši vývoj diplomatických vztahů a vývoj vzájemného obchodu mezi Českou republikou a Latinskou Amerikou, potažmo Brazílií. Poté představím aktéry a aktivity české ekonomické diplomacie v regionu Latinské Ameriky, především se zaměřím na Brazílii. Z časového hlediska bude práce zaměřovat na roky 2010 až

2017 a to proto, aby pokrývala časový rozměr, pro který byla sestavena již zmíněná exportní strategie a zároveň pár let před jejím vznikem, aby mohlo dojít k porovnání.

Výrazným problémem při zkoumání tématu ekonomické diplomacie České republiky je nedostatek relevantní literatury zabývající se tímto tématem, zároveň narážíme na problém absence jednotné definice pojmu ekonomické diplomacie v odborné zahraniční i domácí literatuře. Tento problém bude detailněji popsán v rámci první kapitoly této práce. Téma ekonomické diplomacie se na druhou stranu často vyskytuje jako téma bakalářských a diplomových prací studentů vysokých škol, především studentů Vysoké školy ekonomické v Praze. To souvisí i s faktem, že je zde vyučována ekonomická diplomacie jako vedlejší specializace. Práce se často týkají české ekonomické diplomacie v Německu, Francii, Číně, Indii a USA a zaměřují se na obecný výčet aktivit jednotlivých tvůrců ekonomické diplomacie v České republice.

Práce k výzkumu využije kvalitativní metodologie, postup bude spočívat v analýze pramenů – veřejně dostupných dokumentů a oficiálních dokumentů od jednotlivých tvůrců (aktérů) ekonomické diplomacie, kteří budou v rámci druhé kapitoly vymezeni. V druhé kapitole využije hlavně analýzy dostupných statistických údajů a makroekonomických dat pro kvantitativní zhodnocení úspěšnosti naplnění cílů exportní strategie.

Zdroje použité při psaní bakalářské práce budou čerpany především z internetových stránek institucí a dostupných relevantních dokumentů. Jednat se bude o primární i sekundární zdroje. Pro účely první kapitoly budu využívat české i zahraniční zdroje. V případě českých se jedná především o publikace docentky Šťouráčové, která se ekonomickou diplomacií na české scéně zabývá nejvýrazněji. Pro účely druhé kapitoly budu využívat zdroje agentury CzechTrade, CzechInvest a dalších institucí. Statistické údaje budu čerpat převážně z internetových stránek Světové banky, Mezinárodního měnového fondu, UNCTAD, Českého statistického úřadu a brazilské centrální banky (Banco Central do Brasil). V třetí kapitole budou využity informace a data poskytnutá jednotlivými aktéry ekonomické diplomacie – Ministerstvo zahraničních věcí, CzechTrade, Hospodářská komora ČR, Svaz průmyslu a obchodu ČR.

1 Teoretické vymezení ekonomické diplomacie

V této kapitole bych se v první řadě zabývala definicí ekonomické diplomacie. Ekonomická diplomacie je jednou z forem diplomacie. Diplomacii v jejím tradičním a nejobecnějším pojetí můžeme definovat jako: „*nástroj – prostředek zahraniční politiky státu k prosazování jeho zájmů zejména v zahraničí*“ (Štouračová 2008: 14). Ovšem tato definice je velmi obecná a je potřeba najít takovou, která reflektuje specifika diplomacie ekonomické. Současná odborná literatura však postrádá ustálenou komplexní definici, která by ekonomickou diplomacii popisovala.

Jedním z mála autorů, kteří se zabývají tématem ekonomické diplomacie, je v našem prostředí docentka J. Štouračová. Štouračová definuje ekonomickou diplomacii následovně: „*Ekonomická diplomacie je specifickou oblastí, resp. součástí diplomacie a diplomatických služeb, zaměřenou:*

- *na vytváření podmínek pro naplňování ekonomických zájmů státu v zahraničí, tedy naplňující ekonomický rozměr jeho zahraniční politiky ve vazbě na zapojování národní ekonomiky do ekonomiky světové do procesů internacionalizace, integrace a ekonomické globalizace*
- *na podporu obchodních a investičních aktivit národních podnikatelských subjektů při jejich vstupu na zahraniční trhy, na lobování za jejich zájmy, na podporování aktivit a zájmů zejména zahraničních investorů o podnikání na českém trhu apod.*“ (Štouračová 2008: 23-24)

Definice má dvě pojetí. V rámci širšího pojetí se ekonomická diplomacie týká zapojení národní ekonomiky do ekonomiky světové. V této souvislosti se dá hovořit o makroúrovni ekonomické dimenze zahraniční politiky. V užším pojetí je zaměřena na podporu obchodních a investičních aktivit domácích podnikatelských subjektů při vstupu na zahraniční trhy. Zde se dá hovořit o mikroúrovni ekonomické diplomacie.

Pro potřeby této práce je důležitá především druhá část definice tedy mikroúroveň, která zdůrazňuje význam ekonomické diplomacie pro domácí podnikatelské subjekty. Od ekonomické diplomacie se požaduje aktivní podpora tuzemských podnikatelských subjektů na zahraničních trzích především prostřednictvím proexportní politiky. Zároveň je úkolem ekonomické diplomacie prezentace vlastního státu jako ideálního cíle pro zahraniční investory a tím přilákání investic do domácí země.

Dalším českým autorem, který definuje ekonomickou diplomacii je J. Hladík. Jeho definice zní následovně: „*ekonomická diplomacie je nástroj cílevědomého a systematického uplatňování té části zahraniční politiky státu, která se týká ekonomických zájmů země a jejích subjektů, a která je prováděna pověřenými orgány, zejména hlavou státu nebo vlády, ministrem zahraničních věcí a diplomatickými zástupci.*“ Hladík ve své knize rovněž uvádí jednotlivé aktivity, které souvisí s ekonomickou diplomacií. Mezi tyto aktivity patří například: bilaterální oficiální návštěvy představitelů států v zahraničí, účast na mezinárodních konferencích, členství státu v mezinárodních organizacích, příprava a uzavírání mezinárodních smluv, stálá reprezentace v cizině a další (Hladík 2005: 21 - 24). Na rozdíl od předešlé definice, Hladík se zaměřuje spíše na makroekonomickou úroveň ekonomické diplomacie (podobnost by se dala najít v širším pojetí výše zmíněné definice od doc. Šťouráčové).

Zahraníční autoři P. Bergeijk, M. Okano-Heijmans a J. Melissen předkládají následující definici ekonomické diplomacie. Ekonomickou diplomacii definují jako: „*vládní aktivitu, která podporuje ekonomická jednání a obchod pomoci vyjednávání s ostatními státy, mezinárodními orgány nebo multilaterálními organizacemi. Tato jednání mají za cíl odstranění nedostatků, zlepšení přístupu na trh a zlepšení fungování trhů. Ekonomická diplomacie může být použita bilaterálně, multilaterálně nebo jako mix těchto dvou.*“ (P. Bergeijk, M. Okano-Heijmand a J. Melissen, 2011: 173.). Tato definice se rovněž spíše zaměřuje na makroúroveň ekonomické diplomacie.

Dalším významným autorem, který se zabývá ekonomickou diplomacií je indický diplomat Kishan S. Rana.⁴ Rana řadí do ekonomické diplomacie následující aktivity:

- 1) podpora zahraničního obchodu včetně vyjednávání obchodních dohod a negociace ve Světové obchodní organizaci
- 2) podpora investic (především jejich přílivu do domácí země)
- 3) podpora přílivu technologií
- 4) poskytování zahraniční pomoci
- 5) vztahy s mezinárodními multilaterálními institucemi jako jsou Světová banka, Mezinárodní měnový fond a regionální banky

Dále sem řadí podporu cestovního ruchu a vytváření příznivé image země (Rana 2013). Výše uvedené definice demonstrují neexistenci jednotné uznávané definice v domácím i světovém prostředí. Z výše uvedených definic můžeme alespoň vytvořit základní prvky ekonomické diplomacie, které obsahují všechny uvedené definice. Jedná se o součást

⁴ Kishan S. Rana byl během své dlouhé diplomatické kariéry (1960-1995) velvyslancem v Alžírsku, Německu, Keni a také v Československu

mezinárodních ekonomických vztahů, vzájemnou interakci mezi jednotlivými státy a subjekty, prosazování ekonomických zájmů země, jedná se především o vládní aktivitu, součástí je podpora obchodu.

Ekonomická diplomacie je široký pojem. Jak vyplývá z definice docentky Šťouračové, která je stěžejní definicí pro tuto práci, lze jej rozdělit na dvě úrovně – makroúroveň a mikroúroveň. Makroúroveň ekonomické diplomacie se praktikuje především na multilaterálních a regionálních forech, jako jsou například Světová obchodní organizace, Mezinárodní měnový fond, Organizace spojených národů, Světová banka a další. Cílem je vytvoření všeobecných podmínek pro fungování ekonomických vztahů mezi státy, především liberalizace mezinárodního obchodu (Bayne a Woolcock 2011: 543). V této práci se budu zabývat makroúrovní pouze okrajově.

Funkce a úlohy v rámci mikroúrovně ekonomické diplomacie se zaměřují hlavně na podporu podnikatelských subjektů na zahraničních trzích a týkají se především bilaterálních vztahů vlád a bilaterálních vztahů zahraničních firem. Patří sem především podpora exportu domácích vývozců, skrze kterou stát ovlivňuje i růst hrubého domácího produktu a pozitivně ovlivňuje i obchodní bilanci domácí země se zahraničím. Druhým důležitým úkolem je podpora přílivu zahraničních investic do domácí země. Rovněž zahraniční investice mají pozitivní dopad na domácí ekonomiku.

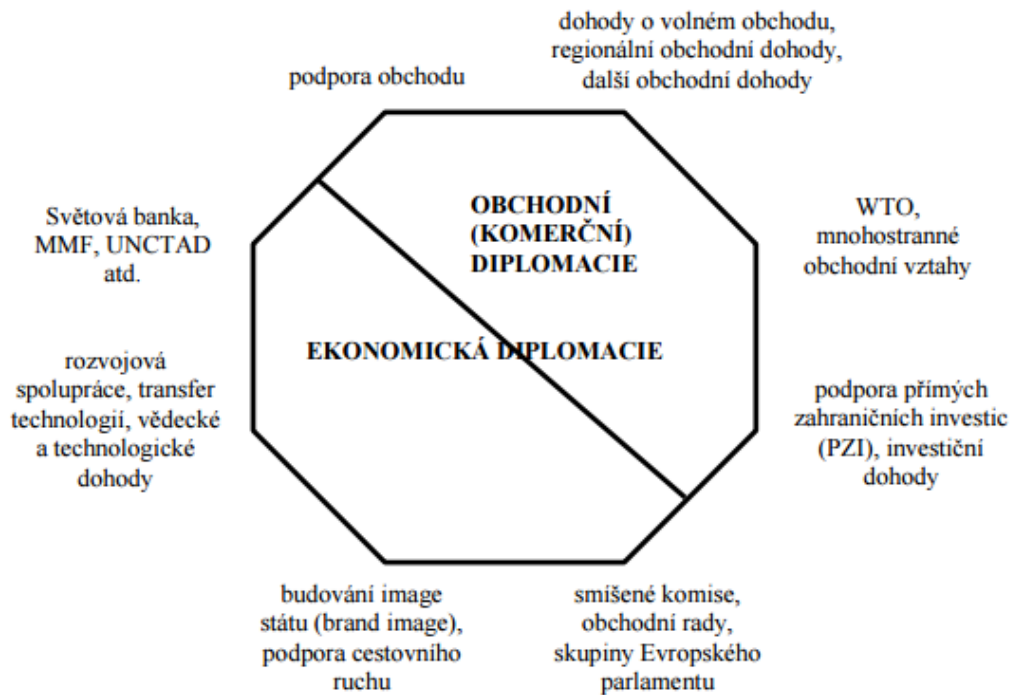
Mezi aktivity ekonomické diplomacie spadající do mikroúrovně řadíme i následující aktivity: podpora účasti domácích subjektů na zahraničních veřejných zakázkách, podpora investičních aktivit tuzemských podnikatelských subjektů, zvýšení konkurenceschopnosti domácích podnikatelů a další. Významnou roli má i podpora účasti domácích subjektů na mezinárodních veletrzích a výstavách (Šťouračová, 2008: 35 s.).

V současné odborné literatuře neexistuje konsensus na přesném odlišení ekonomické diplomacie od diplomacie komerční. Autoři se ovšem shodují, že dochází k přelívání některých aktivit obou těchto forem diplomacie. Komerční diplomacii je možné definovat jako služby prováděné především zaměstnanci diplomatických misí nebo agentur na podporu obchodu směrem k podnikatelské sféře s cílem usnadnit aktivity zahraničního obchodu (Kostecki a Naray 2007: 15). Zahraniční autoři rovněž začleňují do rozsahu komerční diplomacie „*podporu přílivu a odlivu investic a podporu obchodu*“ (Berridge and James 2003: 42.)

Rozdíl mezi pojmem ekonomická diplomacie a komerční (obchodní) diplomacie dle již zmíněného autora Kishana Rany lze vidět na obrázku č.1. K. Rana podobně doc. Šťouračová

pokládá komerční (obchodní) diplomacii za součást ekonomické diplomacie, ale na rozdíl od autorky do komerční obchodní diplomacie včleňuje i multilaterální rovinu.

Obrázek 1: Rozdíl mezi komerční (obchodní) diplomacií podle K. Rany

Zdroj: RANA Kishan S. a CHATTERJEE Bipul: Economic diplomacy: India's experience. Jaipur: CUTS International, 2011, xxxiii, 285 s. ISBN 9788182571396, s. 4.

Na rozdíl od zahraničních autorů, česká odborná literatura příliš nerozlišuje mezi pojmy ekonomická a komerční diplomacie, případně je definuje jinak. Štouračová ve své publikaci zdůrazňuje fakt, že nelze ekonomickou diplomacii zaměňovat s pojmem komerční diplomacie a naopak. Komerční diplomacii definuje úžeji než výše uvedení autoři a to jako „velmi rámcovou spolupráci s domácími vývozci, resp. dovozci“ (Štouračová 2008: 29). Další český autor Hladík nerozlišuje mezi těmito pojmy. Vzhledem k tomu, že se tato práce zabývá českou ekonomickou diplomacií a vzhledem k tomu, že ani české politické špičky mezi výše zmíněnými pojmy nerozlišují, bude pro mne relevantní definice docentky Štouračové.

Mezi ekonomickou a komerční diplomacií nerozlišuje ani česká zahraniční politika. Z toho důvodu budu v této práci používat pojem ekonomická diplomacie a věnovat se české ekonomické diplomacii, i když se zaměřením na podporu exportu tedy spíše komerční diplomacii. Dalším důvodem, proč se budu zabývat především podporou exportu, je fakt, že Česká republika přenesla velké množství kompetencí v souvislosti s ekonomickou diplomacií

na instituce Evropské unie, především pravomoci týkající se uzavírání obchodních dohod, reprezentace na půdě Světové obchodní organizace a další. Podpora exportu tvoří výjimku ze Společné obchodní politiky. Z toho důvodu je proexportní politika plně v kompetencích suverénních států, tedy i České republiky (Štěrbová 2013: 320).

Konkrétní náplň ekonomické diplomacie dávají její aktéři. N. Bayne a S. Woolcock ve své definici ekonomické diplomacie zmiňují jeden ze způsobů dělení aktérů ekonomické diplomacie: „*ekonomická diplomacie není pouze předmětem akademického studia, ale je to aktivita, kterou vykonávají státní i nestátní aktéři v dnešním reálném světě*“ (N. Bayne a S. Woolcock 2011: 543-544). Aktéry ekonomické diplomacie lze tedy dělit na státní a nestátní aktéry. Dále pak na aktéry s působností v domácí zemi a aktéry s působností v zahraničí (Šťouračová 2012: 36).

Počet nestátních aktérů se v posledních letech zvyšuje. Tito aktéři často ovlivňují státní politiky. Řadíme mezi ně: svazy, hospodářské komory, asociace, jednotlivé reprezentanty firem, organizace spotřebitelů, zemědělské lobby, nevládní organizace, transnacionální společnosti (Šťouračová 2012: 36). V této souvislosti můžeme zmínit i jednotlivé formy nestátní diplomacie, a to Business diplomacii a Korporátní diplomacii, kterou provádí firmy nebo jiné subjekty jednající ve prospěch dané firmy. Podle K. Rany diplomacie již není monopolem ministerstev zahraničních věcí, ale je ovlivňována a vytvářena kombinací více aktérů, především role nestátních aktérů se zvyšuje (Rana 2013).

Aktéři s působností v zahraničí mají velký význam především z toho důvodu, že působí přímo v zahraničí a mohou poskytovat nezprostředkované, aktuální informace. Mezi aktéry řadíme diplomatická zastoupení, především jejich ekonomická oddělení, diplomatické pracovníky, hlavně ekonomické diplomaty a velvyslance, představitele vládních tuzemských agentur podporujících obchod, investice, cestovní ruch, kulturní a vzdělávací spolupráci, představitele nevládních organizací, reprezentanty podniků (Šťouračová 2012: 41). Mezi aktéry ekonomické diplomacie působící v domácí zemi řadíme především ústřední orgány vlády především jsou na prvním místě dvě ministerstva – ministerstvo zahraničních věcí a ministerstvo zabývající se ekonomickými otázkami, dále pak specializované vládní agentury na podporu exportu, investic a cestovního ruchu, podnikatelské svazy, komory, asociace a subjekty podnikatelské sféry (Šťouračová 2008: 36 s.).

Význam ekonomických diplomatů je především v tom, že mají vlastní zkušenosti se zahraničním trhem, případně mají přístup k informacím, které by podnikatelé sami těžko

sháněli. Ekonomičtí diplomaté jsou schopni podat podnikatelům informace o podnikatelském prostředí dané země a jeho specifikách, informace usnadňující jejich vstup na zahraniční trhy, podrobně zmapovat obchodní příležitosti v dané zemi pro domácí exportéry a investory, shánět kontakty na relevantní zahraniční partnery a zprostředkovávat setkání domácích a zahraničních podnikatelských subjektů. Rovněž diplomatická podpora je konkurenční výhodou pro domácí podnikatelské subjekty, které jsou takto považovány u potencionálních zahraničních partnerů za důvěryhodnější (Hladík 2001: 14-64).

V souvislosti s domácími aktéry se řeší i problematika rozdělení kompetencí ekonomické diplomacie. Zde můžeme rozlišit tři modely rozdělení kompetencí, a to jednotný model, duální model a model třetí agentury. V případě jednotného modelu spadá ekonomická diplomacie do kompetencí jednoho ministerstva, většinou ministerstva zahraničních věcí. V případě duálního modelu jsou kompetence rozděleny mezi ministerstvo zahraničních věcí a ministerstvo zabývající se ekonomickou agendou. Co se týče modelu třetí agentury jsou kompetence delegovány na vládní případně jinou agenturu (Šťouráčová 2008: 20).

V souvislosti s vývojem aktérů ekonomické, ale i klasické diplomacie, lze pozorovat hned několik trendu, které se za poslední desetiletí objevují. V důsledku výrazné ekonomizace mezinárodních vztahů a nárůstu významu ekonomické diplomacie dochází ke změně v profilování diplomatů. Současní diplomaté by neměli být pouze zahraničněpolitickými diplomaty, ale měli by rovněž disponovat alespoň základními ekonomickými znalostmi. Důvodem je stále výraznější potřeba podpory exportu a investic. Dalším projevujícím se trendem je stále častější začleňování odborníků do diplomatických činností (Veselý 2014: 62-63).

Nástrojům ekonomické diplomacie se ve své knize věnuje M. Okano-Heijmansová, která dělí nástroje na „power-play end“ nástroje a „business end nástroje“ a to podle účelu, ke kterému slouží. Nástroje patřící do první skupiny slouží primárně politickým účelům jako příklad můžeme uvést sankce. Nástroje, které řadíme do druhé skupiny, slouží k dosažení obchodních cílů, tedy ekonomickým účelům. Patří sem například podpora exportu a investic. Je nutné říci, že u některých aktivit je těžké rozeznat, zda primárně slouží k politickým cílům nebo k cílům ekonomickým. Například motivy k uzavírání obchodních dohod mezi jednotlivými státy se mohou lišit v závislosti na postavení státu na mezinárodní scéně. Silnější státy uzavírají dohody často primárně ze strategického a politického hlediska, zatímco u méně významných států převládají motivy ekonomické (P. Van Bergeijk, M. Okano-Heijmand a J. Melissen, 2011: 16- 17).

2 Česká ekonomická diplomacie

2.1 Institucionální zařtitění ekonomické diplomacie

Ekonomická diplomacie se v posledních desetiletích stala jedním ze stálých témat programových prohlášení českých vlád. První zmínku lze najít v programovém prohlášení z roku 2004: „vláda bude usilovat o rozvoj podpory exportu a posílí úlohu ekonomicko-obchodní diplomacie“ (Tesař 2013).

Další vláda ve svém programovém prohlášení z roku 2006 trochu více konkretizuje cíle v rámci ekonomické diplomacie: „Soustředíme se na vybudování efektivního modelu ekonomické diplomacie jako jednoho ze základních pilířů české zahraniční politiky, posílíme úlohu v oblasti české ekonomické diplomacie a sjednotíme postup v oblasti zahraničního obchodu, který je dosud zbytečně roztržštěn mezi mnoho státních agentur. Navazující vláda rovněž zmiňuje potřebu sjednocení kompetencí v oblasti ekonomické diplomacie (Tesař 2013).

Vláda Petra Nečase se ve svém programovém prohlášení zavazuje ke zlepšení koordinace ekonomické diplomacie. Ekonomickou diplomacii označuje jako jeden ze svých prioritních cílů. Významným krokem je zavádění principu jednotné zahraniční služby na základě mezirezortní dohody mezi MPO a MZV, která se zabývala uspořádání hlavních nástrojů ekonomické diplomacie. V roce 2011 byla rovněž podepsána dohoda, která obsahovala rozdělení pravomocí mezi diplomaty a pracovníky CzechTrade týkajících se podpory exportu.⁵

Velkým problémem byl otevřený boj mezi MPO a MZV ohledně jmenování pracovníků obchodně-ekonomických úseků ZÚ. MZV při snižování stavů v roce 2011 zrušilo většinu míst na OEÚ ZÚ a vysílalo přednostně své kmenové pracovníky. Teprve v případě, že neměli zájem, vypisovalo výběrová řízení pro ostatní. Dohoda s MPO o spolupráci při obsazování OEÚ z roku 1998 byla vypovězena. MPO a MZV vypracovala rozdílné koncepce o proexportní politice, vláda schválila koncepci MPO, které bylo ochotno platit pracovníky obchodních oddělení ze svého rozpočtu. MZV odmítalo vydávat pracovníkům vyslaným MPO diplomatické pasy.

Na to se snažila reagovat Rusnokova vláda a v roce 2013 přijala memorandum, které přisoudilo prioritní roli MZV. MPO bude v oblasti ekonomické diplomacie, respektive podpore exportu působit prostřednictvím svých zahraničních kanceláří a jeho zaměstnanci nebudou mít diplomatický statut (AMO 2014).

⁵ Mezi hlavní oblasti aktivit MZV v rámci ekonomické diplomacie patří odstraňování překážek na českých zájmů v zahraničí, například tarifní a mimotarifní překážky, tedy odstraňování překážek na státní úrovni. Zatímco mezi hlavní aktivity CzechTrade patří aktivity spojené s firemní oblastí.

Vláda Bohuslava Sobotky ve svém programovém prohlášení nepřináší žádné konkrétní cíle pro ekonomickou diplomacii, pouze požadavek na vypracování koncepce ekonomické diplomacie. V rámci Koncepce zahraniční politiky z července 2015 vláda jmenuje Klientské centrum a jednotnou zahraniční síť jako hlavní nástroje ekonomické diplomacie a ekonomickou diplomacii jako prioritní oblast (Vláda České republiky 2014). Stejně jako neexistuje jednotná definice ekonomické diplomacie v rámci zahraniční i domácí odborné literatury, neexistuje ani v prostředí české republiky jednotná definice a vymezení oblastí, které do ní spadají. Problémem je i absence strategie ekonomické diplomacie, kterou by se řídili jednotliví aktéři, nemluvě o strategii vůči jednotlivým regionům.

Vnitřní koordinace a harmonizace aktivit souvisejících a spadajících do portfolia ekonomické diplomacie je velkou výzvou současného institucionálního uspořádání ekonomické diplomacie nejen v České republice, ale v mnoha dalších zemích. Jak již bylo popsáno v první kapitole, institucionální uspořádání ekonomické diplomacie má různé formy (modely). Česká republika aplikuje duální model, kdy aktivity ekonomické diplomacie jsou rozděleny mezi dvě ministerstva. Ministerstvo zahraničních věcí a Ministerstvo průmyslu a obchodu, částečně se na ekonomickou diplomacii mohou podílet i jiná ministerstva.

Obvyklé uspořádání představuje právě zmíněný duální model, který se nejčastěji vyskytuje v následující podobě: ministerstvo zahraničních věcí má určitou roli v obchodě a investicích, zatímco pod ministerstvo obchodu spadá většina aktivit týkající se obchodu, investic a jiných ekonomických záležitostí. I když se na řízení ekonomické diplomacie podílí více ministerstev, je důležité, aby se jednotlivé subjekty řídily dle jednotné agendy. Jednotný model, kdy jedno ministerstvo řídí zahraniční záležitosti a zahraniční obchod aplikuje zhruba dvacet pět zemí světa, nejvýrazněji Skandinávské státy⁶ (Rana 2013).

Hlavními institucemi zabývající se ekonomickou diplomacií v České republice jsou především Ministerstvo zahraničních věcí a Ministerstvo průmyslu a obchodu. Dále se na ekonomickou diplomacii podílejí v menší míře i některá ostatní ministerstva, ve větší míře potom vládní instituce pro finanční podporu, vládní implementační agentury, prezident republiky a další.

Ministerstvo zahraničních věcí (MZV) zodpovídá za zahraniční politiku státu, a proto je i jedním z hlavních aktérů určujících podobu ekonomické diplomacie. MZV se již dlouhodobě

⁶ Například v Dánsku jedno ministerstvo zajišťuje agendu zahraničního obchodu, zahraniční politiky, rozvojové pomoci a podporu investic.

považuje za ústřední orgán státní správy, který koordinuje ostatní orgány státní správy v souvislosti s prosazováním ekonomických zájmů státu v zahraničí. Kompetenční zákon vymezuje jeho kompetence v souvislosti s ekonomickou diplomacií následovně: „*Ministerstvo zahraničních věcí koordinuje vnější ekonomické vztahy ...dále koordinuje činnost ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy v oblasti zahraničních vztahů, ...řídí zastupitelské úřady...*“ zatímco Ministerstvo průmyslu a obchodu je zákonem definováno jako: „*ústřední orgán správy pro státní průmyslovou politiku, obchodní politiku, zahraničně ekonomickou politiku ... pro zahraniční obchod a podporu exportu...*“ Zákon č. 2/1969 sb., část druhá, § 6 a § 13.

Jak je vidět z výše citovaného zákona, kompetence obou ministerstev ohledně ekonomické diplomacie nejsou zcela jasně vymezeny. Velkým nedostatkem je především neexistence přesných prováděcích pravidel, která by na Kompetenční zákon navazovala, což vede k rozporům mezi oběma ministerstvy. Dualita v řízení ekonomické diplomacie se projevuje především v dualitě řízení ekonomických činností zastupitelských úřadů, koncipování priorit ekonomické diplomacie a dalších (Šťouračová 2008: 71).

V současné době dochází ke zlepšení situace především v tom ohledu, že MZV a MPO spolu více spolupracují, alespoň by se to dalo doložit na vzniku Klientského centra pro export, které je společnou iniciativou obou ministerstev a slouží jako jednotné vstupní místo ke službám státu pro firmy a dalších změnách v ekonomické diplomacii. Zlepšená komunikace a užší spolupráce MZV a MPO může být také zapříčiněna faktem, že za vlády Bohuslava Sobotky jsou posty ministrů MPO a MZV obsazeny členy stejné strany, zatím co za předešlé Nečasovy vlády byli ministři osoby z rozdílných stran.⁷ Také rozpory mezi předsedou vlády a ministrem zahraničí, které se objevovaly za Nečasovy vlády, se v současné vládě neprojevují. Předseda vlády a ministr zahraničí jsou rovněž ze stejné strany, což by mohlo vést ke zlepšené komunikaci a koordinaci agendy.

Zároveň se v březnu roku 2014 stal náměstkem pro ekonomickou diplomacii ministra zahraničních věcí Martin Tlapa, který byl v minulosti náměstkem ministra průmyslu a obchodu a také ředitelem české agentury na podporu exportu CzechTrade, což by mohlo přispět k větší

⁷ Ministrem průmyslu a obchodu byl do února 2017 Jan Mládek za ČSSD, ministrem zahraničních věcí je Lubomír Zaorálek rovněž z ČSSD. Za vlády Petra Nečase byl ministrem obchodu Martin Macourek, kterého poté vystřídal Martin Kuba, oba z ODS. Ministrem zahraničních věcí byl Karel Schwarzenberg z TOP 09.

spolupráci mezi ministerstvy. Jmenování Martina Tlapy náměstkem na MZV by mělo být jednou ze záruk ukončení „války“ mezi oběma ministerstvy⁸ (Kejhová 2016).

Další změnou v oblasti ekonomické diplomacie, kterou přinesla současná vláda je vznik Jednotné zahraniční sítě pro podporu exportu, která spojuje kompetence a kapacity ZÚ MZV a zahraničních kanceláří CzechTrade. Jak lze vidět výše, o vytvoření jednotné zahraniční sítě se snažila již předchozí vláda, ovšem její vznik je datován až rokem 2014 (Ministerstvo zahraničních věcí ČR 2015). Na druhou stranu, i když současná síť zastoupení v zahraničí je prezentována jako jednotná, stále v jednotlivých zemích existují různé státní subjekty, které mají podporovat české zájmy. Mezi zmíněné subjekty patří agentura na podporu turistiky (CzechTourism), exportu (CzechTrade), investic (CzechInvest) a kultury (Česká centra). Tyto agentury jsou zároveň roztrženy pod jednotlivá ministerstva. O jednotnosti se dá mluvit spíše ve smyslu společné nabídky služeb MZV a CzechTrade.

Ke sjednocení došlo ve vzdělávání diplomatů a pracovníků CzechTrade v rámci Diplomatické akademie a Exportní akademie. Mezi novinky v oblasti ekonomické diplomacie se může počítat i vznik společného Katalogu služeb nabízených státem pro exportéry (Ministerstvo zahraničních věcí ČR 2015).

Hlavní rozdíly v systému ekonomické diplomacie po roce 2014 lze tedy vidět především ve změně dvojkolejnosti ekonomické diplomacie a vytvoření Jednotné zahraniční sítě českých zastoupení, ale zde s rezervami. Dále také vytvoření společné nabídky služeb a vznik Klientského centra pro export jako jednotného kontaktního místa pro podnikatele, čímž mizí problém nesrozumitelnosti systému pro firmy. Na místo odděleného a duplicitního fungování Diplomatické akademie MZV a Exportní akademie CzechTrade vzniká společný program vzdělávání pracovníků MZV, MPO a CzechTrade.

Pro účely této práce je důležité především, jak prakticky probíhá ekonomická diplomacie a jaké služby pro exportéry MZV poskytuje. MZV disponuje sítí zastupitelských úřadů, která je součástí Jednotné zahraniční sítě. ZÚ disponují obchodně-ekonomickými odděleními. Na ambasádě se nacházejí ekonomičtí diplomaté nebo diplomaté, kteří se zabývají ekonomickou agendou, rovněž důležitý pro ekonomickou diplomacii je i vedoucí zastupitelského úřadu a obchodní radové (Ministerstvo zahraničních věcí ČR 2015).

⁸ Martin Tlapa byl jmenován náměstkem současného ministra zahraničí Lubomíra Zaorálka v březnu 2014

Ministerstvo se snaží reagovat na potřeby podnikatelů a spolupracovat s nimi. Velvyslanci komunikují se zástupci firem v rámci pracovních setkání, pořádají se podnikatelské mise, které doprovází členy vlády na jejich zahraničních cestách. Novinkou jsou i sektorové mise, které jsou úzce zaměřené. Podnikatelé se mají šanci setkat se s ekonomickými diplomaty působícími v zahraničí i v České republice během speciálních akcí, kde se diskutují teritoriální a oborové příležitosti. MZV dále každoročně pořádá projekty na podporu ekonomické diplomacie, které jsou ve většině pořádány zastupitelskými úřady v dané zemi. Jedná se o podnikatelské mise, veletrhy, prezentace českých firem a další (Ministerstvo zahraničních věcí ČR 2015).

Důležitou aktivitou MZV je i systematické sledování nově vznikajících příležitostí a komunikování je s podnikatelskou sférou. Pro tento účel MZV vydává publikaci Mapa globálních oborových příležitostí, kde jsou příležitosti rozděleny dle zemí a oborů. Služby související s podporou exportu spadají do společného katalogu služeb (Ministerstvo zahraničních věcí ČR 2015).

Další významnou institucí, která se podílí na ekonomické diplomacii je Ministerstvo průmyslu a obchodu (MPO). Dle Kompetenčního zákona je Ministerstvo průmyslu a obchodu ústředním orgánem státní správy pro obchodní politiku, zahraničně ekonomickou politiku, zahraniční obchod a podporu exportu. V souvislosti s ekonomickou diplomacií, především její makroúrovni, je MPO dále zodpovědné za zahraničně obchodní politiku ve vztahu k ostatním zemím, zabezpečení sjednávání dvoustranných a mnohostranných obchodních a ekonomických dohod, ovšem zde byly pravomoci přeneseny na instituce EU v rámci Společné obchodní politiky. Ze Společné obchodní politiky je vyňata proexportní politika státu, která je v kompetencích jednotlivých států. Zároveň ale podléhá podmínkám vycházejícím z Konsensu OECD, což je v podstatě gentlemanská dohoda států OECD, která je ale závazná pro státy EU (Štěrbová 2013: 110). Za proexportní politiku státu je zodpovědné MPO. V této souvislosti také vydává Exportní strategii ČR, kterou se budu zabývat v následující kapitole.

Ministerstvo průmyslu a obchodu vydává publikaci Export v kostce, která slouží jako přehledný průvodce službami pro exportéry, které stát nabízí. Mezi tyto služby patří Zelená linka pro export, portál pro exportéry Businessinfo.cz, nedávno zřízené Klientské centrum pro export, Program MPO na podporu účasti českých firem na mezinárodních veletrzích a výstavách v roce 2016 a 2017, Program Marketing v rámci programu Podnikání a inovace pro konkurenceschopnost, služby Asociace malých a středních podniků, Hospodářské komory ČR, CEBRE, Síť zastupitelských úřadů a generálních konzulátů a v neposlední řadě služby agentur

CzechTrade a CzechInvest (Export v kostce 2016: 2). Rovněž sem řadíme finanční a pojišťovací služby ČEB a EGAP.

Z výše uvedených služeb bych se zmínila především o Klientském centru pro export, které je naplněním jednoho z cílů české exportní strategie. Zároveň je na tomto příkladu vidět zlepšení vztahů mezi MPO a MZV, které byly schopny se domluvit na spolupráci. Klientské centrum je jednotným kontaktním místem MPO, MZV a agentury CzechTrade pro české exportéry, kteří chtějí expandovat na zahraniční trhy. Jeho hlavním cílem je zlepšení přímého kontaktu s exportéry a propojení služeb výše zmíněných subjektů. Nachází se v sídle CzechTrade a nabízí podnikatelům konzultace ohledně jejich exportních a investičních zájmů.⁹

Jednotná zahraniční síť (JZS) se skládá ze zastupitelských úřadů ČR a zahraničních kanceláří CzechTrade. V případě zastupitelských úřadů ČR jsou pro ekonomickou diplomacii relevantní především ekonomická oddělení těchto úřadů. V zemích, kde působí zastupitelské úřady nebo generální konzuláty i zahraniční kancelář CzechTrade platí, že požadavky související s firemní oblastí neboli B2B¹⁰ má přednostně na starosti zahraniční kancelář CzechTrade nebo CzechInvest. V případě požadavků na úrovni vládních institucí neboli G2B a B2G přednostně zajišťuje zastupitelský úřad nebo generální konzulát ČR (Export v kostce 2016: 6).

Služby poskytované JZS a Klientským centrem pro export jsou placené i neplacené. Mezi neplacené služby patří především základní služby a poradenství jako vstupní exportní konzultace, příprava na jednání v konkrétním teritoriu, identifikace obchodních příležitostí, asistence a podpora při jednání se zahraničními oficiálními institucemi a státními podniky, podpora u veřejných zakázek a využívání fondů EU a dalších fondů.

Mezi placené služby řadíme detailní cílený průzkum trhu, průzkum veletrhu, zjištění bonity zahraničních obchodních partnerů, organizace obchodních jednání, oslovení potenciálního obchodního partnera a ověření zájmu o výrobek či službu, dlouhodobá exportní asistence, analýza teritoria, analýza trendů a obchodních příležitostí. Tyto služby jsou rozděleny mezi KCE, zastupitelské úřady a kanceláře CzechTrade podle jejich kompetencí (Export v kostce 2016: 4).

⁹ Vzniklo 1. 10. 2014.

¹⁰ Zkratka B2B znamená Business to business a jedná se o obchodní vztahy mezi obchodními společnostmi, zatímco G2B je zkratkou pro Government to business a jedná se o obchodní vztahy a komunikaci mezi státní správou a obchodní společnostmi (informace o grantech, veřejné zakázky a další)

MPO se rovněž zaměřuje na podporu účasti českých firem na mezinárodních výstavách a veletrzích. Pro roky 2016–2017 sestavila program podpory schválených veletrhů, na které poskytuje finanční prostředky, a to většinou na společné expozice českých vystavovatelů. Společné expozice jsou laděny v barvách České republiky a v letech 2016 a 2017 bude uplatňován společný design expozice.

Důležitou prioritou MPO je také snaha o internacionalizaci malých a středních podniků. Zde bych zmínila aktuální program Marketing v rámci Operačního programu Podnikání a inovace pro konkurenceschopnost. Cílem programu je zvýšení internacionalizace malých a středních podnikatelů například prostřednictvím podpory účasti na zahraničních výstavách a veletrzích, zvýhodnění poradenských služeb a další. Na program bylo alokováno 1,5 mld. Kč. Část je investována na podporu účasti podnikatelů na veletrzích a výstavách, část na tvorbu marketingových propagačních materiálů a další (Export v Kostce 2015: 24).

Třetím důležitým aktérem ekonomické diplomacie v České republice je Agentura na podporu obchodu CzechTrade. CzechTrade je příspěvkovou organizací MPO, která disponuje sítí zahraničních kanceláří a regionálními informačními místy v ČR. CzechTrade zajišťuje nefinanční podporu exportu s dalšími čtyřmi stěžejními organizacemi – CzechInvest, Česká centra, CzechTourism a ekonomické úseky zastupitelských úřadů. Hlavní úlohu v podpoře exportu hraje právě CzechTrade (Štěrbová 2013: 241).

CzechTrade definuje hlavní přínosy svých aktivit pro exportéry následovně: odborné znalosti, úspora času a nákladů, dlouhodobé zkušenosti zahraničních zástupců a minimalizace rizik. Služby agentury byly již částečně zmíněny výše, v této části je představím detailněji (Zpráva o činnosti CzechTrade 2015: 3).

CzechTrade dělí svoje služby na poradenství a informace, kam patří například poradenské služby, které se zaměřují na zahájení a rozvoj podnikání na zahraničních trzích jako jsou exportní konzultace, videokonference, konzultace se zástupci zahraničních kancelář. Dále sem řadí služby, které jsou zaměřeny na aktuální informace ze zahraničních trhů.

Druhou složku portfolia služeb je systém obchodních příležitostí, kam patří organizace osobních jednání českých dodavatelů se zahraničními partnery v ČR - Sourcing Days, poptávky zahraničních firem po zboží a službách českých dodavatelů, nabídky zahraničních dodavatelů pro české zájemce. Třetí část tvoří individuální služby, kam patří analýzy teritoria, trendů a obchodních příležitostí, dlouhodobé exportní asistence – organizace obchodních jednání,

oslovení potenciálních obchodních partnerů a ověření jejich zájmu o výrobek či službu, zjištění bonity zahraničních partnerů (Zpráva o činnosti CzechTrade 2015:8)

Podstatnou součástí agendy zaměstnanců CzechTrade tvoří příprava společné účasti českých firem na nejrůznějších veletrzích a výstavách. CzechTrade pořádá i exportní vzdělávací akce, jako jsou semináře workshopy, kurzy a další. Veletrhy, konzultační dny, roadshow, sourcing days zároveň patří do kategorie proexportních služeb poskytovaných CzechTrade, které budou analyzovány ve třetí kapitole.

Další agenturou, která podporuje podnikání a investice, je agentura CzechInvest. Jedná se rovněž o státní příspěvkovou organizaci, která funguje v rámci MPO již od roku 1992, kdy byla zřízena zákonem č. 47/2002 Sb., o podpoře malého a středního podnikání. Agentura každým rokem významně podporuje podniky zprostředkováním nových investičních projektů, díky nimž se zaslouhuje o výraznou podporu zaměstnanosti v podobě dlouhodobé tvorby pracovních míst.

Mezi státní aktéry lze zařadit dále i Česká centra, která jsou příspěvkovou organizací MZV a zaměřují se na podporu kultury, cestovního ruchu a vzdělávání. Spolupracují s CzechTrade a velvyslanectvími na utváření dobrého jména České republiky a tím i českých výrobků a služeb.

Finanční podporu exportu zajišťuje Exportní garanční a pojišťovací společnost (EGAP) a Česká exportní banka (ČEB). EGAP pojišťuje tržně nepojistitelná rizika do méně bezpečných zemí dle pravidel Konsensu OECD. ČEB se specializuje především na dlouhodobé exportní úvěry.

Mezi nestátní aktéry lze zařadit Hospodářská komora České republiky, která byla zřízena zákonem č. 301/1992 Sb. České národní rady o Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky v květnu 1992. Vznikla za účelem podpory podnikatelských aktivit a uspokojení potřeb jejích členů. Komora má sídlo v Praze a je zároveň tvořena z okresních a obvodních komor. Hospodářská komora České republiky je právnickou osobou a zapisuje se do obchodního rejstříku (zákon č. 301/1992 Sb, §2, §3)

Působnost komory se zaměřuje na poradenské a konzultační služby, organizaci vzdělávací akcí, vystavování osvědčení o skutečnostech důležitých v právních vztazích, které vznikají v mezinárodním obchodě, rozvíjení styků se zahraničními komorami a obdobnými institucemi a uzavírání dohod s těmito subjekty, dále šíří znalosti o ekonomických podmínkách

a právních předpisech týkajících se obchodních vztahů se zahraničím a v souvislosti s tím vydávají a rozšiřují informativní a odborné publikace a další činnosti, které již se zahraničním obchodem souvisejí méně (zákon č. 301/1992 Sb, §4).

Důležitou funkcí komory související s mezinárodním obchodem je vystavování Karnetů ATA. Tento mezinárodní dokument je určen všem podnikatelským subjektům v České republice, kteří chtějí snadno, rychle a levně dočasně vyvážet a prezentovat své zboží v zahraničí osvobozené od cla a daní (Hospodářská komora ČR 2016a).

Hospodářská komora nedisponuje zahraničními zastoupeními, kterými disponují například CzechTrade nebo Ministerstvo zahraničních věcí ČR, ovšem může nabídnout služby České podnikatelské reprezentace při Evropské unii CEBRE (Hospodářská komora ČR 2016a).

Hospodářská komora poskytuje služby svým členům jejichž cílem je podpora zájmů členů v zahraničí. Jedná se o doprovodné podnikatelské mise oficiálních představitelů státu, podnikatelská setkání v zahraničí, návštěvnické mise na mezinárodních veletrzích, přijímá podnikatelské mise ze zahraničí, zapojuje se do podpůrných projektů Evropské unie, organizuje semináře a kulaté stoly zaměřené na konkrétní teritoria problematiku, zpracovává a zveřejňuje poptávky a nabídky zahraničních firem (Hospodářská komora ČR 2016b).

Z předešlého výčtu služeb Hospodářské komory České republiky je vidět, že se její služby často překrývají se službami, které poskytuje především CzechTrade, ale i Ministerstvo zahraničních věcí. Z toho plyne i velká rivalita mezi CzechTrade a Hospodářskou komorou České republiky. Asociace pro mezinárodní otázky ve své publikaci Agenda pro zahraniční politiku například poukazuje na to, že „*Hospodářská komora ostře kritizovala CzechTrade pro nízkou efektivitu fungování agentury a vztahy mezi oběma subjekty zůstaly napjaté.*“ (Agenda pro zahraniční politiku ČR 2017: 54).

Co se týká vztahů Ministerstva zahraničních věcí České republiky a Hospodářské komory České republiky, ty se dají považovat za relativně úzké vzhledem k jejich spolupráci v některých aspektech ekonomické diplomacie, například se jedná o organizaci krajských exportních konferencí (Agenda pro zahraniční politiku ČR 2017: 54).

Dalším významným tvůrcem ekonomické diplomacie je Svaz průmyslu a dopravy České republiky, stejně jako Hospodářskou komoru České republiky ho řadíme mezi nestátní aktéry ekonomické diplomacie.

Svaz se podílí na tvorbě koncepcí a strategií jako je například exportní strategie. Obdobně jako Hospodářská komora organizuje podnikatelské mise, incomingové mise, workshopy se zahraničními podnikateli, prezentace na veletrzích, semináře, konzultace a další. Svaz byl spoluzakladatelem Rady pro obchod a investice společně s MPO. Rada slouží jako koordinační orgán pro aktivity jednotlivých subjektů týkající se ekonomické diplomacie, zahraničních cest vysokých představitelů.

V rámci svého plánu podnikatelských misí a dalších akcí, které organizují sekce mezinárodních vztahů, pořádá Svaz několik akcí a seminářů, kde za zmínku stojí například vzdělávací Konzultace firem s ekonomickými diplomaty a řediteli kanceláří CzechTrade, či Seminář řešitelů inovativních projektů s potenciálními výrobci, který v červnu 2017 pořádá ve spolupráci s Technologickou agenturou ČR a Exportní garanční a pojišťovací společností. Dále uskutečňují Podnikatelské mise doprovázení ministra průmyslu a obchodu do cizích zemích a dalších významných osobností. (Svaz průmyslu a dopravy České republiky 2017b)

2.2 Teritoriální orientace ekonomické diplomacie

Česká republika od roku 2004 stabilně disponuje počtem zastupitelských úřadů, který přesahuje sto deset zastupitelských úřadů, ovšem jejich struktura a geografické rozmístění se mění. Nejnižší počet ve sledovaném období byl zaznamenán v roce 2012 vlivem úspor a nižšího rozpočtu MZV. Rozpočet MZV byl v roce 2011 o více jak půl miliardy nižší (MONITOR 2016). Síť zastupitelských úřadů se v roce 2012 zúžila o sedm ambasad a generálních konzulátů.

Uzavřeny byly ambasády v Kongu, Venezuele, Keni, Jemenu a Kostarice. Tento krok MZV pod vedením Karla Schwarzenberga byl silně kritizován ze strany opozice i veřejnosti. Hlavní problém představoval fakt, že uzavíráním ambasad se oslabují české zájmy na konkrétním území a česká přítomnost může být rychle nahrazena jinými zeměmi, především v případě uzavírání ambasad v rozvojových zemích s velkým růstovým potenciálem. Rušení zastupitelských úřadů v Latinské Americe a Africe silně kritizovali i čeští exportéři. V případě uzavírání zastupitelských úřadů před rokem 2011 docházelo z převážné většiny k uzavírání zastupitelských v Jižní Americe a Africe, kde už i tak má Česká republika málo zastupitelských úřadů. Stejně tomu bylo i v roce 2011¹¹ (Martin Shabu 2011).

V současné době se v Jižní Americe nachází velvyslanectví v Brazílii, které má diplomatickou působnost pro Brazílskou federativní republiku, Surinamskou republiku a Guyanskou republiku. Velvyslanectví v Bogotě, které má působnost pro Kolumbijskou republiku, Kostarickou republiku a Panamskou republiku. Velvyslanectví v Limě působí pro Peruánskou republiku i Ekvádorskou republiku. Další velvyslanectví se nachází v Santiagu de Chile a má diplomatickou působnost pro Chilskou republiku a Mnohonárodnostní stát Bolívie. Velvyslanectví v Buenos Aires zastřešuje i Paraguayskou republiku a Uruguayskou východní republiku. Pro Venezuelu zajišťuje diplomatickou působnost Velvyslanectví v Havaně (Ministerstvo zahraničních věcí ČR 2016).

Pro ekonomickou diplomacii jsou důležité obchodně ekonomické úseky zastupitelských úřadů a zahraniční kanceláře agentury CzechTrade. V roce 2011 Česká republika disponovala osmdesáti dvěma obchodními úseky, v roce 2016 to bylo již devadesát jedna. Z celkového počtu obchodně-ekonomických úseků se zhruba třicet sedm nachází v Evropě, třicet v Asii a pouhých deset v Africe a osm v Latinské Americe (Ministerstvo zahraničních věcí 2016).

¹¹ Před rokem 2011 došlo k uzavření ambasad Angole, Zimbabwe, Kolumbie, Sao Paulu, Montevideu a dalších.

V případě zahraničních kanceláří CzechTrade je poměrové zastoupení kanceláří podobné jako u obchodně-ekonomických úseků zastupitelských úřadů. Celkem má CzechTrade padesát jedna zahraničních kanceláří ve čtyřiceti čtyřech zemích, z nichž dvacet se nachází v Evropě, jedenáct v Asii, pět v Jižní Americe, tři v Severní Americe, čtyři v Africe a jedna v Austrálii. Zahraniční kanceláře CzechTrade mívají zhruba jednoho až dva zaměstnance. V Jižní Americe se nachází pět zahraničních kanceláří CzechTrade z toho zahraniční kancelář v Buenos Aires a zahraniční kancelář v Sao Paulu vede jedna a ta samá osoba, což by se dalo považovat za nedostatečné zastoupení s ohledem na fakt, že Brazílie i Argentina jsou hlavní obchodní partneri ČR v Jižní Americe (CzechTrade 2017).

Současné období by se dalo považovat za fázi návratu na vyklizené trhy. V roce 2015 byla obnovena ambasáda v Bogotě i v Keni. Nově vzniklo velvyslanectví v Arménii, Ázerbájdžánu, Myanmaru, Senegalu. Zároveň se v roce 2015 navýšil počet ekonomických diplomatů ze sto dvaceti na sto třicet. V roce 2016 o dalších čtrnáct míst. Navyšování počtu ekonomických diplomatů je rovněž reakcí na ukrajinskou krizi a potřebu posílení mimoevropských zastupitelských úřadů¹² (Kmoníček a Lorenc 2015). CzechTrade posiluje svoje zastoupení v Africe a letos otevírá novou pobočku v Nigérii, rok předtím vznikly nové pobočky v Bangaloru, v Singapuru a v Teheránu (Euro 2017). Na rozdíl od předchozího období za vlády premiéra Nečase lze v současnosti pozorovat pozitivní trend posilování přítomnosti České republiky v Africe, alespoň z toho, že nově otevřená zastoupení se také nacházejí v Africe, otázkou je, zda to dostatečné.

Návrat na dříve vyklizené trhy je mimo jiné důsledkem krize eurozóny a sankcí vůči Rusku. Po krizi se potřeba diverzifikace českého exportu projevila nejsilněji. O tom to problému se mluví již dlouho a v roce 2012 se na něj tehdejší vláda reagovala v Exportní strategii pro roky 2012–2020, kde stanovila vysokou orientaci českých exportních odvětví na trhy v EU jako potenciální hrozbu pro českou ekonomiku¹³ (Exportní strategie Česko republiky na období 2012 – 2020).

Vláda v Exportní strategii vymezila dvanáct prioritních a dvacet pět zájmových zemí. Problémem je, že obchod i diplomacie musí být flexibilní a schopné reagovat na změny

¹² O ekonomické diplomaty byly posíleny následující ZÚ: v Kazachstánu, Keni, Kolumbii, Kuvajtu, Myanmaru, Senegalu, Ghaně, Hong Kongu, Indii, Japonsku, JAR, Jordánsku, Malajsii, Německu a GK v USA (Los Angeles a Chicago), Kanadě (Toronto); zahraniční kanceláře CzechTrade v ČLR (Kuang-čou), Indii (Bangalore), Singapuru, USA (Chicago), a v Nigérii (Lagos)

¹³ Mezi další hrozby dle Exportní strategie pro roky 2012 – 2020 patří rostoucí míra odvětvové specializace a nízký objem exportu služeb s vysokou přidanou hodnotou

v mezinárodním prostředí. Mezi prioritními zeměmi se nachází v současné době z ekonomického a obchodního hlediska problematické země jako je Brazílie, ale i země které jsou problematické nejen z ekonomického hlediska, ale i politického jako je například Rusko, Ukrajina. Tím se systém prioritních zemí částečně rozpadá. Dalším problematickým faktem je, že se mezi prioritními zeměmi nenachází žádná africká země. Africké země se nachází až mezi zájmovými zeměmi.¹⁴ Zájmové a prioritní země byly stanoveny podle růstového potenciálu ekonomik, absorpční schopnosti trhů, dle podílu na světovém dovozu. Oborové příležitosti byly vyhledávány až jako druhý krok (Exportní strategie Česko republiky ne období 2012–2020).

Současná vláda tento přístup stanovení určitého počtu zemí jako prioritních a zájmových zemí pro export upravuje a mění přístup na určení zemí podle oborových příležitostí, tedy zavádí oborové hledisko s krátkou dobou platnosti, které je více flexibilní z hlediska vyhledávání exportních příležitostí. Za tímto účelem je pravidelně vydávána Mapa oborových příležitostí ministerstvem zahraničí. Mapa oborových příležitostí by měla šetřit firmám čas a náklady na prvotní analýzu/screening zahraničního trhu. K. Rana doporučuje stanovení prioritních trhů a konkrétních cílů pro každý trh a zároveň koordinaci se všemi aktéry včetně komor a asociací (Rana 2013).¹⁵

Na potřebu diverzifikace českého exportu mimo země EU se zaměřuje výše zmíněná původní Exportní strategie, která si stanovuje jako jeden ze svých cílů diverzifikaci exportu do zemí mimo EU: „*Proexportní nástroje musejí aktivně působit k tomu, aby čeští vývozcí pronikali na trhy mimo krizí zmítanou EU a rovněž aby se zvyšoval podíl exportů založených na vyšší přidané hodnotě.*“ (Exportní strategie České republiky pro období 2012–2020, 2012). To bylo i jedno z kritérií pro zařazení země mezi prioritní nebo zájmové země, z tohoto důvodu mezi těmito zeměmi nebyla žádná z EU.

Za účelem dosažení tohoto cíle vláda stanovila v rámci Exportní strategie následující cíle: zvýšení objemu vývozu do zemí mimo EU v korunovém vyjádření o 50 % do roku 2020 ve srovnání s rokem 2010, s kontrolním cílem 25 % do roku 2016. Dvojnásobné meziroční tempo růstu vývozu do zemí mimo EU ve srovnání s vývozem do EU. Zvýšení počtu exportérů do zemí mimo EU o 25 % do roku 2020. Udržení aktivní obchodní bilance se státy EU.

¹⁴ Mezi prioritní země patří Brazílie, ČLR, Indie, Irák, Kazachstán, Mexiko, Ruská federace, Srbsko, Turecko, Ukrajina, USA, Vietnam. Mezi zájmové země patří Angola, Argentina, Austrálie, Ázerbájdžán, Bělorusko, Egypt, Etiopie, Chile, Ghana, Chorvatsko, Izrael, Japonsko, JAR, Kanada, Kolumbie, Maroko, Moldavsko, Nigérie, Norsko, Peru, Senegal, Singapur, SAE, Švýcarsko a Thajsko.

¹⁵ Jako příklad dobré praxe uvádí K.S. Rana Kanadu, která každé dva roky identifikuje pár zemí, na které zaměří svou pozornost na rok až dva.

Tabulka 1: Teritoriální členění vývozu ČR dle národního pojetí, v mil. Kč

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Vývoz celkem	2334842	2570941	2725844	2786229	3149196	3262971	3309474
Vývoz do zemí EU	1998622	2177282	2222313	2275717	2612773	2732341	2780298
Vývoz do zemí mimo EU	334588	391868	500970	508157	534477	527670	527211

Zdroj: Vlastní zpracování dle ČSÚ, databáze zahraničního obchodu

Tabulka 2: Podíly zemí EU a zemí mimo EU na vývozech ČR dle národního pojetí, v procentech

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Země EU	85,6	84,7	81,5	81,7	83	83,7	84
Země mimo EU	14,3	15,2	18,4	18,2	17	16,2	15,9

Zdroj: Vlastní zpracování dle ČSÚ, databáze zahraničního obchodu

Jak lze vidět z výše uvedené tabulky 1, vývoz do zemí mimo EU podle národního pojetí roste, v porovnání s rokem 2010 došlo k nárůstu o padesát sedm procentních bodů, tím by byl splněn kontrolní cíl dvaceti pěti procent v roce 2016 stanovený v rámci Exportní strategie. Na druhou stranu, jak lze vidět z tabulky 2, podíl zemí mimo EU na celkových exportech České republiky v roce 2016 vzrostl oproti roku 2010 o pouhých 1,6 procentního bodu. Z toho vyplývá, že vývoz do zemí mimo EU sice vzrostl a cíl pro rok 2020, tak jak byl stanoven v Exportní strategii v roce 2012, byl naplněn již v roce 2016, ale podíl na celkových exportech se výrazně nezměnil. Z tohoto hlediska se velký posun k diverzifikaci exportu nekonal.

Tabulka 3: Teritoriální členění vývozu ČR dle přeshraničního pojetí, v mil. Kč

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Vývoz celkem	2532797	2878691	3072598	3174704	3628826	3883249	3973072
Vývoz do zemí EU	2134869	2398098	2495734	2572990	2981972	3231200	3323308
Vývoz do zemí mimo EU	396275	478775	574295	599342	644899	649055	647646

Zdroj: Vlastní zpracování dle ČSÚ, databáze zahraničního obchodu

Tabulka 4: Vývoj podílů zemí EU a zemí mimo EU na vývozech ČR dle přeshraničního pojetí, v procentech

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Země EU	84,3	83,3	81,2	81	82,2	83,2	83,6
Země mimo EU	15,6	16,6	18,7	18,9	17,8	16,7	16,3

Zdroj: Vlastní zpracování dle ČSÚ, databáze zahraničního obchodu

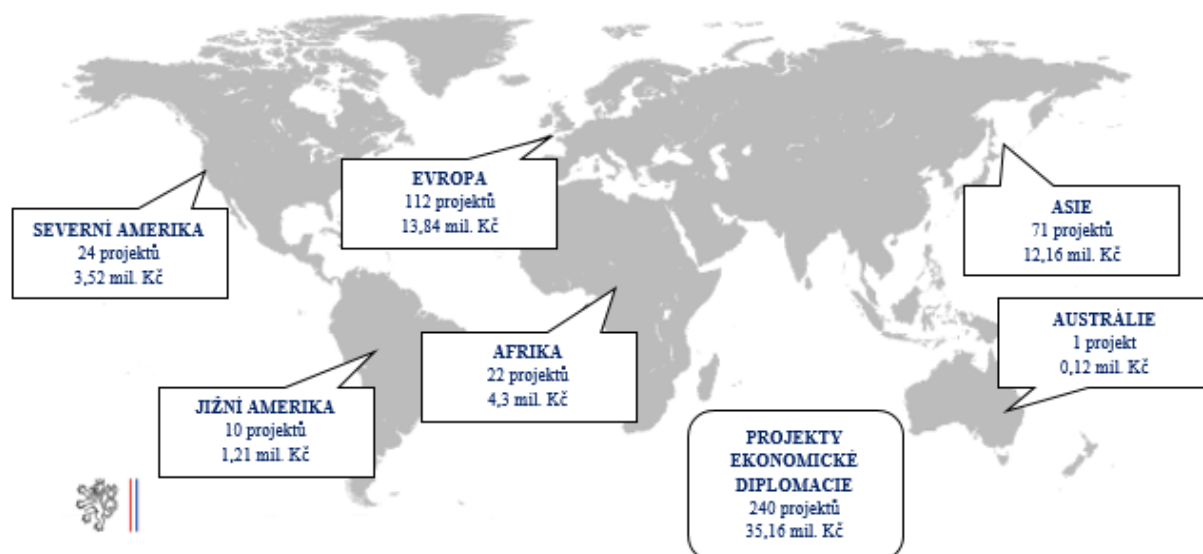
V případě přeshraničního pojetí vývozu je situace obdobná. Vývoj vývozu je zaznamenán v tabulce 3 a 4, zde došlo k nárůstu o padesát šest procentních bodů, ale podíl zemí mimo EU narostl pouze o 0,7 procentního bodu (ČSÚ 2016).

Co se týká hlavních obchodních partnerů, mezi deseti hlavními partnery se v roce 2016 nacházely pouze země EU. Vývoz do Německa tvoří 32 % celkového vývozu, za ním se nachází Slovensko s 9% podílem, třetí zemí v pořadí je Polsko s 5,9 %. Až na 11. místě se nachází první země, která není členem EU a to USA s podílem 2,4 %, dále na 13. místě Rusko, na 17. Turecko, na 18. Čína, na 20. Japonsko, na 23. SAE, do třicítky hlavních vývozních partnerů řadíme ještě Ukrajinu, Izrael, Mexiko a Austrálii. Z Latinské Ameriky zde figuruje pouze Mexiko. Počet států mimo EU v zastoupení vývozu z České republiky je pouze o jeden stát vyšší než v roce 2010 (ČSÚ 2016).

Na druhou stranu je těžké hodnotit ekonomickou diplomacii podle objemu exportu, jelikož není možné jednoznačně určit jaký podíl má ekonomická diplomacie na růstu exportu. V této práci se zabývám statistickými daty zahraničního obchodu z toho důvodu, že cíle exportní strategie byly stanoveny právě v této podobě.

Z dvanácti prioritních zemích se mezi třiceti hlavními partnery nachází Čína, Mexiko, Ruská federace, Ukrajina, Turecko, USA. Oproti roku 2010 vypadla Indie, přibylo Mexiko. Z dvaceti pěti zájmových zemí se zde nachází Austrálie, Izrael, Japonsko, Norsko, SAE, Švýcarsko. Převážně tedy vyspělé ekonomiky a vyspělé ekonomiky, které jsou tradičními partnery (ČSÚ 2016).

Obrázek 2: Projekty ekonomické diplomacie na rok 2017

Zdroj: Ministerstvo zahraničních věcí

Směřování ekonomické diplomacie lze také částečně sledovat podle podporovaných projektů ekonomické diplomacie. V letošním roce se uskuteční 240 projektů, což je o 195 projektů více než v roce 2010. Objem finančních prostředků dosahuje 35 milionů korun, o 28,4 milionu korun více než v roce 2010. Jak lze vidět z tabulky, význam ekonomické diplomacie za posledních sedm let v tomto ohledu výrazně stoupl. Nárůst prostředků na projekty ekonomické diplomacie byl umožněn díky větší spolupráci ministerstev na těchto projektech a vznikem tzv. nástroje společného financování ekonomické diplomacie (Ministerstvo zahraničních věcí ČR 2017).

Tabulka 5: Projekty na podporu ekonomické diplomacie (PROPED)

Rok	Počet projektů	Finanční dotace (mil. Kč)
2010	45	6,6
2011	51	4,6
2013	69	5,8
2014	51	4,5
2015	84	10,4
2016	161	16
2017	240	35

Zdroj: (Ministerstvo zahraničních věcí 2017)

Mezi projekty ekonomické diplomacie se řadí exportní semináře, podnikatelské mise, účasti na veletrzích a výstavách, oborové prezentace nebo inomingové mise. Jak lze vidět z obrázku 2, podíly jednotlivých kontinentů na projektech odpovídají rozprostření ambasad. Zatímco v Asii a v Evropě se v roce 2017 uskuteční 183 projektů z celkových 240, v Jižní Americe a Africe se dohromady uskuteční pouze 32 projektů (Ministerstvo zahraničních věcí ČR 2017).

Jedním z aktérů, kteří rovněž formují ekonomickou diplomacii a přispívají k prosazení ekonomických zájmů České republiky v zahraničí je hlava státu. Hlava státu může takto činit pomocí zahraničních návštěv, které často doprovázení podnikatelské mise. Především v rozvojových zemích, zemích Afriky a Latinské Ameriky je diplomatická podpora velkou výhodou.

Prezident Zeman za své čtyřleté působení ve funkci absolvoval státní návštěvu¹⁶ do Izraele, Ázerbájdžánu, Číny, Rumunska, Moldavska, Srbska a Slovinska. Dále absolvoval oficiální návštěvu Jordánska, SAE, Kazachstánu, Tádžikistánu, Francie. Pracovní návštěvy absolvoval prezident Zeman dvakrát v USA, jednou v Číně a dalších šestnáct v Evropě, převážně EU. Prezidentovy zahraniční cesty, mimo Evropy, kde se jedná především o pracovní cesty, vedly do států SNS a na Blízký východ. Latinskou Ameriku prezident navštívil pouze při příležitosti zahájení Olympijských her v Brazílii, Africké země prezident nenavštívil ani jednou (Břešťan 2016).

¹⁶ Státní návštěva je v diplomacii nejvyšší forma pozvání, která má přesně stanovená protokolární pravidla, poté následuje oficiální návštěva, kde je očekáváno přijetí prezidenta vysokým představitelem daného státu.

3 Česká ekonomická diplomacie v Latinské Americe

3.1 Vývoj diplomatických vztahů

Po vzniku samostatného československého státu v roce 1918 docházelo postupně k navazování diplomatických vztahů téměř se všemi zeměmi Latinské Ameriky. Pro Československo byla Latinská Amerika zajímavá nejen z obchodního hlediska, ale také díky početné československé komunitě žijící především na území Argentiny a Brazílie. Československo navázalo styky se zástupci jihoamerických států na mírové konferenci ve Versailles, které byly poté utuženy součinností ve společnosti národů (Kašpar 2015: 30).

Vlivem událostí roku 1938 a následujících let během druhé světové války byly československé zastupitelské úřady v Latinské Americe zrušeny. Již v roce 1942 začaly státy Latinské Ameriky postupně obnovovat přerušené diplomatické styky, a to díky uznání Benešova kabinetu světovými velmocemi (Nálevka 1973: 14). Diplomatické styky byly tedy navázány mezi vládami států Latinské Ameriky a československou vládou v Londýně.

První zemí, se kterou nově vzniklé Československo navázalo diplomatické styky, byla Brazílie. V roce 1918 Brazílie jako první uznala nezávislé Československo. V roce 1920 předal pověřovací listiny první československý vyslanec v Brazílii Jan Klecanda prezidentu Epitáciu Pessooovi a následující rok vzniklo i brazilské zastoupení v Praze. Další významnou etapou byl rok 1960, kdy byla diplomatická zastoupení povýšena na úroveň velvyslanectví (Itamaraty nedatováno).

Po únoru 1948 byly obchodní a politické styky mezi Československem a Latinskou Amerikou minimální, obchodní výměna se omezovala převážně na zbraně a munici všeho druhu¹⁷. Pádem komunismu se začaly bilaterální vztahy mezi Brazílií a ČSR vylepšovat, ovšem co se týká Latinské Ameriky jako celku došlo po roce 1989 spíše k vyklizení diplomatických a obchodních pozic (Nálevka 2004: 19).

Zlepšující vztahy mezi Brazílií a ČSR dokazují oficiální návštěvy prezidentů a premiérů obou zemí. Návštěva prezidenta brazilské federativní republiky Fernanda Collor de Mella v Praze se uskutečnila už v roce 1990. V roce 1994 přijel do Prahy na státní návštěvu i nový prezident Ferdinand Henrique Cardoso. Setkal se rovněž i s Václavem Klausem. Následně v roce 1996 navštívil Brazílii i český prezident Václav Havel. Luiz Inácio Lula da Silva byl

¹⁷ Za důležitý mezník vztahů mezi Československem a Latinskou Amerikou by se dala považovat Kubánská revoluce, na Kubu odletěla řada československých poradců a byl poskytnut i vojenský materiál, kubánská revoluce se poté stala impulzem pro rozvíjení badatelského zájmu o Latinskou Ameriku.

posledním brazilským prezidentem, který navštívil Prahu, v roce 2008 se zde setkal s tehdejším prezidentem Václavem Klausem, který mu státní návštěvu oplatil v následujícím roce (Ministerstvo zahraničních věcí 2008).

Při příležitosti návštěvy prezidenta Luly da Silvy, kterého doprovázel ministr zahraničních věcí Celso Amorim a ministr rozvoje, průmyslu a zahraničního obchodu Michel Jorge byla podepsána Dohoda mezi vládou České republiky a vládou Brazilské federativní republiky o hospodářské a průmyslové spolupráci. Spolupráce se týkala následujících sektorů energetický sektor; rozvoj agroprůmyslu a lesnictví, výrobní prostředky, automobilový a letecký průmysl, informační technologie, technologie pro ochranu životního prostředí, dopravní systémy, technické normy, certifikace a metrologie a další oblasti společného zájmu (Ministerstvo zahraničních věcí 2008). Ve smlouvě jsou rovněž zmíněny nástroje ekonomické diplomacie jako jsou podnikatelské mise, účasti na mezinárodních veletrzích a další akce, které by mohly podpořit vzájemné vztahy a obchod.

V roce 2010 navštívil Českou republiku brazilský ministr obrany Nelson Jobim, který se setkal s jeho českým protějškem, tehdejším ministrem obrany, Alexandrem Vondrou. Bylo dohodnuto, že se český výrobce Aero Vodochody bude podílet na zhotovení nových letadel společně s největším brazilským výrobcem letadel společností Embraer (Itamaraty nedatováno).

V roce 2013 se konala cesta předsedy Senátu Milana Štěcha v doprovodu podnikatelské mise do Brazílie, při které se setkali zástupci českých i tamních agentur na podporu exportu a investic, aby navázali užší spolupráci (Itamaraty nedatováno).

Z výše uvedeného výčtu zahraničních cest vysokých představitelů, především prezidentů lze vidět, že nástupem nové vlády v roce 2010 i vlád, které ji následovaly a rovněž nástupem nového prezidenta v roce 2013 aktivita diplomacie směrem k Brazílii značně upadla, a to i přes zařazení Brazílie mezi prioritní trhy v roce 2012.

3.2 Vzájemný obchod

Vzájemný obchod mezi Českou republikou a zeměmi Latinské Ameriky v porovnání s celkovými hodnotami exportu České republiky není příliš významný. Jak lze vyčíst z tabulky č. 5 v roce 2016 tvořil export do Latinské Ameriky necelé jedno procento celkového exportu. V porovnání s rokem 2010 sice došlo k nárůstu zhruba o čtrnáct desetin procentního bodu, ovšem tento podíl je stále velmi malý.

Tabulka 6: Podíl Latinské Ameriky na celkovém exportu ČR, v %

Rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Podíl Latinské Ameriky na celkovém exportu ČR	0,85	0,84	0,93	0,96	0,99	1,06	0,99

Zdroj: Vlastní zpracování dle ČSÚ, databáze zahraničního obchodu

Česká republika, resp. dřívější Československo udržuje s Brazílií, jak již bylo uvedeno výše, obchodní styky již od vzniku samostatného československého státu. V meziválečném období se vzájemnému obchodu dařilo, tento trend byl přerušen druhou světovou válkou. Po skončení války sice došlo k obnovení vzájemného obchodu, ale ne v takové míře, v jaké se dal sledovat v meziválečném období. K výraznému nárůstu obchodní výměny mezi Brazílií a Československem došlo až koncem osmdesátých let, díky konci vojenského režimu. Po pádu vojenské junty došlo k posílení vzájemných vztahů a podpisu smlouvy o hospodářské spolupráci s cílem navýšit vzájemnou obchodní výměnu (Kašpar 2016:36).

Brazílie si dlouho udržovala postavení hlavního obchodního partnera České republiky, resp. Československa v Latinské Americe. Ovšem v roce 2012, jak lze vidět níže, ji nahradilo Mexiko. V minulém roce se do Mexika vyvezlo 2,5krát více zboží než do Brazílie. Lze tedy vidět významný nástup Mexika jako suverénního hlavního obchodního partnera České republiky v Latinské Americe z hlediska exportu.

Tabulka 7: Vývoz České republiky do Brazílie a Mexika, v mil. Kč

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Brazílie	5177,6	7425,1	7756,2	8025,0	8347,9	8020,2	6555,8	6366,3
Mexiko	3907,5	5474,0	6069,0	9002,4	9435,1	13275,9	16283,6	16945,5

Zdroj: Vlastní zpracování dle ČSÚ, databáze zahraničního obchodu

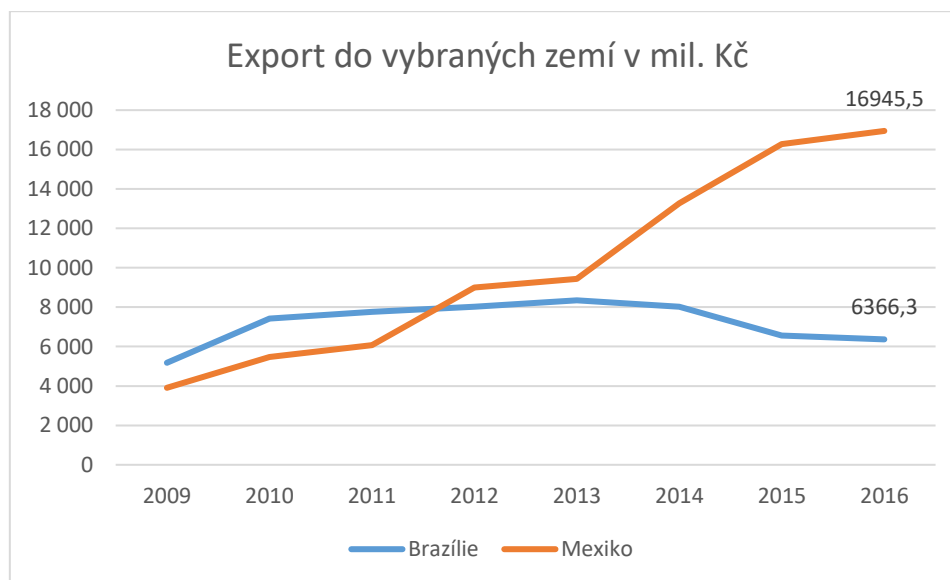
Český export do Brazílie se od roku 2013 výrazně snižuje, to samozřejmě úzce souvisí s ekonomickou situací Brazílie, která je od roku 2014 v recesi. Ekonomická krize zapříčiněná mimo jiné poklesem cen primárních komodit odhalila slabou stránku brazilské ekonomiky. V minulých dekádách Brazílie těžila ze silné čínské poptávky po jejich hlavních exportních komoditách (soja, nezpracovaný cukr, železná ruda), její oslabení společně s poklesem cen klíčových komodit v minulých letech bylo jedním z faktorů, které zapříčinily brazilskou recesi. Nepříznivě se na brazilské ekonomice projevila politika Federálního rezervního systému USA (FED), která v roce 2013 vyústila v tzn. Taper Tantrum,¹⁸ které vedlo k panice na finančních

¹⁸ Zjednodušeně řečeno se jedná o monetární restriktci - stahování peněz z ekonomiky.

tržích, investoři se odvrátili od zranitelných rozvíjejících se ekonomik s velkými vnějšími a fiskálními nerovnováhami jako je Brazílie (European Central Bank 2016). Tyto a jiné faktory byly dále doprovázeny politickou nestabilitou v zemi, zapříčiněnou korupčními skandály, které vyústily až impeachment prezidenty Dilmy Roussefové. Nově dosazený prezident Michel Téměř ovšem také čelí korupčním skandálům a jeho podpora se pohybuje kolem sedmi procent (Watts 2017).

Mezi lety 2014 a 2015 pokleslo HDP Brazílie o 3,8 % a o 3,6 % mezi lety 2015 a 2016. Podle předpovědí Mezinárodního měnového fondu by ovšem v roce 2017 mělo HDP Brazílie růst o 0,5 %, predikce na rok 2018 je ještě pozitivnější a predikuje růst Brazílského HDP o 1,5 %. (IMF 2017). I když to tedy vypadá jako paradox, že rok potom, co je Brazílie začleněna mezi prioritní trhy českého exportu, export výrazně klesá, jedná se především o odraz současných ekonomických a politických problémů Brazílie. Na druhou stranu, dle predikce IMF by se ekonomická situace v Brazílii měla v příštích letech zlepšovat, což by mohlo zapříčinit i růst českých exportů do Brazílie.

Obrázek 3 - Export do vybraných zemí v mil. Kč

Zdroj: Vlastní zpracování dle ČSÚ, databáze zahraničního obchodu

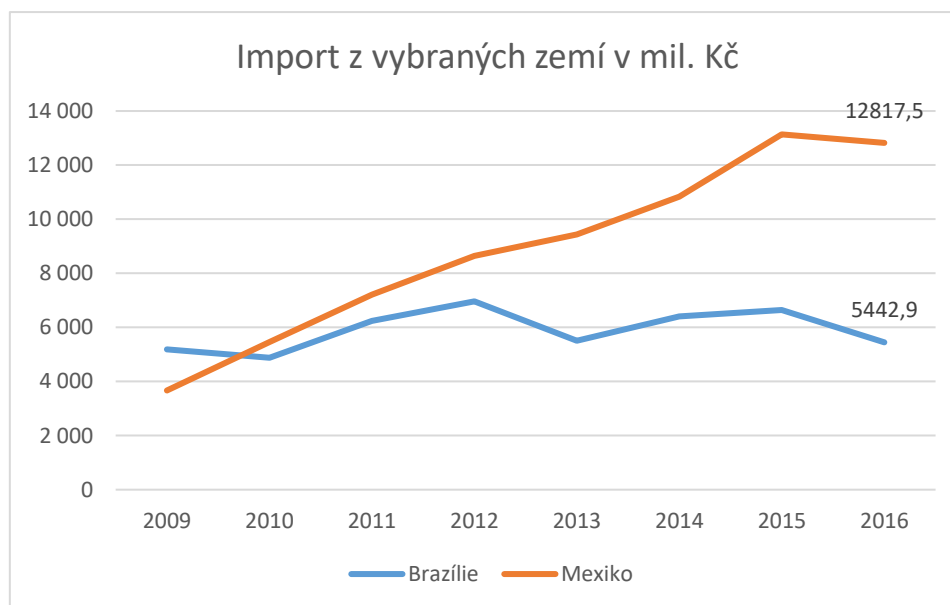
V případě komoditní struktury ve sledovaném období od roku 2010 dominuje zboží SITC 5 – Stroje a dopravní prostředky, za ním v roce 2010 následovalo zboží SITC (6) – Tržní výrobky tříděné hlavně podle materiálu. V roce 2011 se rovněž vyvezlo nejvíce zboží SITC 5. V roce 2012 se vyvezlo do Brazílie nejvíce zboží SITC 5, ovšem jeho hodnota klesla, tento trend pokračoval až do roku 2016 (ČSÚ – databáze zahraničního obchodu).

Tabulka 8 - Import z vybraných zemí v mil. Kč

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Brazílie	5190,6	4877,8	6239,2	6962,4	5506,3	6407,8	6647,1	5442,9
Mexiko	3667,0	5461,2	7207,3	8648,2	9438,1	10830,8	13136,0	12817,5

Zdroj: Vlastní zpracování dle ČSÚ, databáze zahraničního obchodu

Import z Brazílie do České republiky poměrově vzrostl nejvíce v roce 2011, kdy oproti předchozímu roku vzrostl o více než 27,9 %, na čemž měl podíl hlavně obchod s potravinami a živými zvířaty. Nejvyšší hodnoty pak dosáhl o rok později, přes 6 962 mil. Kč. Zatímco si Česká republika drží import z Brazílie přibližně na podobné úrovni, výrazný růst importu zaznamenala česká ekonomika z Mexika již v roce 2010, a tento trend byl až do roku 2015 velmi rostoucí, kdy se dostal na maximální výši přes 13 136 mil. Kč. Do České republiky se začalo dovážet více strojů a zařízení (zejména pak rostl podíl dovozu elektrických zařízení, přístrojů a spotřebičů či zařízení pro telekomunikace a pro záznam a reprodukci zvuku) a průmyslového zboží (odborné, vědecké a řídicí přístroje a zařízení, dále pak fotografické přístroje a optické výrobky).

Obrázek 4 - Import z vybraných zemích v mil. Kč

Zdroj: Vlastní zpracování dle ČSÚ, databáze zahraničního obchodu

Analýza obrátu obchodu s jednotlivými zeměmi potvrzuje tvrzení, že Mexiko nahradilo Brazílii na pozici hlavního obchodního partnera v Latinské Americe, kdy obrát obchodu s Mexikem překonal v roce 2012 obrát s Brazílií. Vzájemná obchodní výměna s Brazílií má od

roku 2012 kolísavý trend a od roku 2014 dokonce klesající. Je zde tedy prostor pro nápravu daného stavu ke kterému může pomoci i ekonomická diplomacie.

Tabulka 9 – Obrat vybraných zemí v mil. CZK

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Brazílie	10368,2	12302,9	13995,5	14987,4	13854,2	14428,0	13202,9	11809,2
Mexiko	7574,5	10935,2	13276,3	17650,5	18873,3	24106,6	29419,6	29763,0

Zdroj: Vlastní zpracování dle ČSÚ, databáze zahraničního obchodu

3.3 Aktéři ekonomické diplomacie ČR v LA

3.3.1 Státní aktéři

3.3.1.1 Ministerstvo zahraničních věcí

V současné době se v Latinské Americe nachází sedm velvyslanectví – v Bogotě, Brasílii, Buenos Aires, Limě, Havaně, Mexico City a Santiago de Chile. V téměř každém zastupitelském úřadu z výše jmenovaných se nachází diplomat zabývající se výhradně ekonomickou agendou, tedy ekonomický diplomat. V Havaně a v Limě nepůsobí ekonomičtí diplomaté, ale diplomaté zabývající se smíšenou agendou, zatímco například v Brazílii a Mexiku působí v dva ekonomičtí diplomaté (Ministerstvo zahraničních věcí ČR 2016).

Zastupitelské úřady patří mezi hlavní subjekty, které poskytují exportérům své služby, jak již bylo popsáno v předchozí kapitole, jejich služby spadají do společného katalogu služeb, zastupitelské úřady se specializují na B2G a G2G služby. Zastupitelské úřady realizují vedle svých základních služeb každý rok Projekty na podporu ekonomické diplomacie (PROPED). Jak již bylo zmíněno, počet projektů, které mohou mít podobu oborové prezentace, business fóra, semináře, účasti na výstavách, kulaté stoly, podnikatelské mise apod. patří mezi hlavní aktivity MZV v oblasti ekonomické diplomacie, resp. podpory exportu (Ministerstvo zahraničních věcí ČR 2016).

Tabulka 10 Počty PROPED dle kontinentů

Rok	Severní Amerika	Latinská Amerika	Afrika	Asie	Austrálie	Evropa
2010	2	1	4	8	0	23
2011	4	4	1	15	1	25
2013	5	7	11	20	0	24
2015	7	7	6	35	1	34
2016	14	11	7	53	2	52
2017	21	19	28	91	1	80

Zdroj: Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 2017

Tabulka 11: Počty PROPED dle států Latinské Ameriky

Rok	Brazílie	Mexiko	Chile	Argentina	Kolumbie	Uruguay	Kuba	Peru	Celkem v LAM
2010			1						1
2011	1	0	1	1				1	4
2013	3	2	1					1	7
2015	3	1			1	1		1	7
2016	2	1	2		3		2	1	11
2017	3	3	1	2	5		3	2	19

Zdroj: Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 2017

V roce 2010 byl uskutečněn jediný projekt spadající do Projektů na podporu ekonomické diplomacie v Latinské Americe z celkových třiceti osmi, a to v Santiagu de Chile. Jednalo se o prezentaci české technologie pro zemědělství (Ministerstvo zahraničních věcí ČR 2017). Brazílie jakožto celá Latinská Amerika v tomto roce zůstala upozaděna, nejvíce projektů se uskutečnilo v Evropě, i přes fakt, že již v té době se hovořilo o nutnosti diverzifikace českého exportu. Ostatní mimoevropské destinace na tom byly obdobně z hlediska počtu projektů s výjimkou Asie, kde se uskutečnilo projektů osm. Potřebu diverzifikace zároveň umocnila ekonomická krize, která prokázala, že závislost na několika zemích je nebezpečná pro celou ekonomiku, především z hlediska výrazného propadu exportu. V rámci této práce slouží rok 2010 spíše pro porovnání stavu před exportní strategií a po uvedení zkoumané exportní strategie.

V roce 2011 realizovalo ministerstvo v Latinské Americe prezentaci české techniky pro životní prostředí na veletrhu v Sao Paulu, obdobná prezentace na veletrhu se uskutečnila i v Limě ovšem se zaměřením i na vodohospodářství. V Santiagu de Chile proběhla prezentace techniky v oblasti obranného průmyslu, poslední projekt v roce 2011 byl uskutečněn v Buenos Aires a byl zaměřen na networking a vyhledávání exportních příležitostí (Ministerstvo zahraničních věcí ČR 2017). V roce 2011 došlo tedy k mírnému nárůstu počtu projektů v Latinské Americe, zároveň se navýšil i počet projektů v ostatních regionech. Funkce roku 2011 je stejná jako u roku 2010 slouží pro porovnání.

V roce 2013 se uskutečnilo sedm projektů v Latinské Americe z toho tři projekty se realizovaly v Brazílii, jeden v Peru a v Chile a dva v Mexiku (Ministerstvo zahraničních věcí ČR 2017). Navýšení projektů v Brazílii a Mexiku v roce 2013 oproti roku 2010 může být

důsledkem jejich zařazení mezi prioritní země českého exportu, ovšem potvrdit toto tvrzení je obtížné. V Limě byl z projektů podpořen společný stánek českých firem na veletrhu obranné a bezpečnostní techniky, v Mexiku se jednalo o environmentální veletrh a v Sao Paulu o stánek na strojírenském veletrhu, v Santiagu de Chile se jednalo o prezentaci českých firem z odvětví vodohospodářství, v Brazílii byl z projektů financován stánek na veletrhu obranné a bezpečnostní techniky a na veletrhu studijních příležitostí.¹⁹ Pozitivním faktem z hlediska diverzifikace je stagnace počtu projektů v Evropě a současné navýšení projektů v mimoevropských regionech. K největšímu meziročnímu nárůstu projektů došlo v případě Afriky.

V roce 2015 se v Latinské Americe uskutečnilo opět sedm projektů, a to i přes fakt, že v tomto roce, jak lze vidět z tabulky byla finanční dotace pro PROPED dvojnásobně navýšena a rovněž i počet schválených projektů byl výrazně navýšen. V Brazílii se konaly tři projekty v oblasti energetiky, zdravotnictví a vzdělávání, vše byla podpora stánku na veletrzích. V Kolumbii a Peru byl podpořen stánek na veletrhu v oblasti obranného průmyslu. V Mexiku se jednalo o veletrh environmentálních technologií. V Uruguay byla podpořena oborová prezentace firem. Ani v roce 2015 nelze tedy vidět výraznější nárůst projektů, které by se konaly v Brazílii, jak by se dalo očekávat v případě prioritní země českého exportu. Na druhou stranu, od roku 2014 se Brazílie dostává do recese, což může být použito jako odůvodnění stagnace počtu projektů ekonomické diplomacie v Brazílii, i přesto že v roce 2015 došlo k výraznému nárůstu prostředků a celkového množství projektů. V roce 2015 pokles brazilský import v důsledku krize meziročně o dvacet pět procentních bodů. V podmínkách krize je export do Brazílie problematický, především co se týče osobních automobilů, meziproductů, paliv a maziv. Tyto položky zaznamenaly výrazný propad (Banco Central do Brasil 2016).

Následující rok vzrostl celkový počet projektů oproti předchozímu roku opět o polovinu. Z celkových 161 projektů se v Latinské Americe uskutečnilo jedenáct (Ministerstvo zahraničních věcí ČR 2017). V Bogotě se uskutečnily dvě technologické mise v oblasti dopravy a jedna v zemědělství, v Sao Paulu a Limě byl podpořen stánek na veletrhu obrany, dále se v Brazílii konalo podnikatelské fórum zaměřené na stavebnictví. V Mexiku se také konala prezentace firem ze stavebnictví. Na Kubě se uskutečnila sektorová mise v oblasti zemědělství

¹⁹ Seznamu prioritních zemí z exportní strategie platil do roku 2016, poté se v rámci aktualizace Exportní strategie přešlo na oborové hledisko

a zdravotnictví. V Brazílii se uskutečnily pouze dva projekty, což se dá považovat za nedostatečné vzhledem k tomu, že došlo k celkovému nárůstu projektů.

K výraznějšímu růstu počtu projektů v Latinské Americe došlo až v roce 2017, kdy se v Latinské Americe uskuteční devatenáct projektů na podporu ekonomické diplomacie z celkových dvě stě čtyřiceti (Ministerstvo zahraničních věcí ČR 2017). Na druhou stranu je nutné podotknout, že došlo pouze ke kvantitativnímu nárůstu, podíl na celkovém počtu projektů zůstává stejný. Lze zde tedy sledovat obdobný trend jako u exportu.

V Brazílii se uskutečnily dva projekty v gesci generálního konzulátu Sao Paulu a jeden ZÚ Brasílii. Pro Brazílii to není velká změna v počtu realizovaných projektů, jelikož v posledních šesti letech se v Brazílii realizují 1–3 projekty. V Brazílii se bude realizovat podnikatelská mise pro firmy ze sektoru věda, výzkum, inovace a prezentace českých firem v oblasti zemědělského a potravinářského průmyslu.

V Bogotě se uskuteční prezentace na veletrhu obranné a bezpečnostní techniky, podnikatelské mise v potravinářském průmyslu a účast na veletrhu zaměřeném na techniku v oblasti zemědělství a potravinářství. V Buenos Aires se bude ministerstvo financovat český den obranné technologie a misi zaměřenou na investice. V Limě se uskuteční mise zaměřená na letecký průmysl a networkingová akce zaměřená na obranný průmysl. V Mexiku se jedná o prezentace českých strojírenských firem a v Santiagu de Chile bude zorganizována podnikatelská mise pro firmy z potravinářského a zemědělského sektoru (Ministerstvo zahraničních věcí ČR 2017).

V závěru lze shrnout, že ze sektorového hlediska se podpořené projekty týkají nejvíce obranného a bezpečnostního průmyslu, následuje zemědělský průmysl, poté potravinářský a zdravotnický a strojírenský. V menší míře se vyskytují projekty v oblasti environmentální, vzdělávání, vodohospodářské, letecké a další. Ve většině případů se jedná o podpoře účasti firem na veletrzích. Často projekty mívají podobu prezentací firem v jednotlivých státech a podnikatelské mise. Počet projektů uskutečněných v Latinské Americe sice stoupá, ale v poměru k celkovému počtu je více méně stabilní v celém sledovaném období. Co se týká Brazílie se počet projektů mírně zvýšil po roce 2012, ale do roku 2017 zůstává stabilně na 2-3 projektech za rok, nelze zde tedy vidět pozitivní trend nárůstu projektů díky postavení prioritní země českého exportu, na druhou stranu je zde možný vliv krize v Brazílii.

3.3.1.2 CzechTrade

Zahraniční kanceláře jsou součástí Jednotné zahraniční sítě společně se zastupitelskými úřady. V Latinské Americe se nachází pět zahraničních kanceláří CzechTrade, pro porovnání – v Číně má CzechTrade čtyři kanceláře. Jak již bylo zmíněno, z těchto pěti kanceláří jsou dvě vedeny tou samou osobou. Jedná se o zahraniční kancelář v Argentině a v Brazílii. Zbylé tři kanceláře se nacházejí v Chile, Kolumbii a Peru.

V následující tabulce jsou vypsané služby poskytnuté agenturou CzechTrade a zahraniční kanceláří v Sao Paulu. Jedná se o individuální služby, kam patří analýzy teritoria, trendů a obchodních příležitostí, dlouhodobé exportní asistence – organizace obchodních jednání, oslovení potenciálních obchodních partnerů a ověření jejich zájmu o výrobek či službu, zjištění bonity zahraničních partnerů (Zpráva o činnosti CzechTrade 2015:8). Mezi proexportní akce patří veletrhy, konzultační dny, roadshow, Sourcing Days.

Tabulka 12: Individuální a proexportní služby poskytnuté agenturou CzechTrade v Brazílii za období 2010 až 2017

	Počet akcí celkem	Individuální služby	Proexportní akce
2017 ²⁰	5	0	5
2016	20	9	11
2015	28	20	8
2014	35	18	17
2013	28	16	12
2012	23	11	12
2011	24	19	5
2010	14	5	9

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat poskytnutých agenturou CzechTrade

V rámci proexportních akcí byla v roce 2017 podpořena účast českých firem na zdravotnickém veletrhu a na veletrhu zaměřeném na obranný a bezpečnostní průmysl. V roce 2016 se české firmy s podporou CzechTrade zúčastnily železničního veletrhu, veletrhu zaměřeného na bezpečnostní technologie. V roce 2015 byl podpořen veletrh železniční a veletrh dobývací techniky. V roce 2014 se rovněž jednalo o veletrh zaměřený na bezpečnostní průmysl a zdravotnický veletrh. V roce 2013 se společnosti zúčastnily železničního veletrhu, veletrhu

²⁰ Služby dostupné k nahlédnutí k 1.6. 2017

týkajícího se služeb v oblasti životního prostředí, strojírenského veletrhu, akce „České sklo a design v Sao Paulu“. V roce 2012 se v Brazílii konal letecký veletrh, kterého se zúčastnily české firmy. V roce 2011 a 2010 veletrh zaměřený na strojírenství.

Mezi veletrhy podpořenými CzechTrade se stejně jako v případě MZV nacházejí relativně nejčastěji veletrhy zaměřené na obranný a bezpečnostní průmysl. V případě individuálních služeb se jedná především o oslovení potencionálních partnerů a analýzy teritoria.

Z výše uvedené tabulky poskytovaných služeb lze vidět výraznější nárůst počtu poskytnutých služeb až v roce 2014, paradoxně tedy v roce, kdy se Brazílie dostává do recese, od toho roku počet služeb klesá, ovšem ne nijak výrazně oproti letům před recesí. Nedá se tedy říci, že by měla recese výrazný negativní vliv na poptávané a poskytované služby CzechTrade v Brazílii. Zároveň v roce 2014 dochází k výraznějšímu poklesu exportu do Brazílie. Poskytovány jsou primárně individuální služby – ty tvoří nadpoloviční většinu poskytnutých služeb.

Z hlediska exportní strategie, od roku zařazení Brazílie mezi prioritní země českého exportu od roku 2012 lze i přes krizi a pokles exportů do Brazílie sledovat nárůst počtu služeb poskytnutých v Brazílii.

3.3.2 Nestátní aktéři

3.3.2.1 Hospodářská komora ČR

Mezi proexportní aktivity Hospodářské komory ČR patří již zmíněné podnikatelské mise, incomingové mise, návštěvnické mise na mezinárodních veletrzích, organizace seminářů a kulatých stolů zaměřených na konkrétní teritoria. Komora se věnuje i zemím Latinské Ameriky. Právě podnikatelské mise do i z Brazílie jsou jednou z hlavních služeb Hospodářské komory poskytované ve vztahu k Brazílii.

V roce 2009 se komora podílela na podnikatelské misi, která se uskutečnila v Brazílii při příležitosti návštěvy prezidenta Václava Klause v této zemi. Mezi zúčastněnými firmami byly především firmy ze sektoru energetiky, lesnictví, dopravy a stavebnictví (Filip Kanda 2009). V rámci této mise měla česká výprava možnost vidět, jak se buduje moderní město uprostřed amazonského pralesa. Státní agentura APEX zde informovala o možnostech a podmínkách podnikání a investování. Po této misi se účastníci utvrdili o velkém potenciálu obchodu s Brazílií. Brazílie má velkou interní absorpční kapacitu, což znamená, že místní

nemají potřebu tolik exportovat. Ovšem je zde stále možnost pro český export například v oblasti průmyslu, či již zmíněné energetiky a dopravy (Hospodářská komora ČR 2009).

V roce 2011 se díky pomoci komory a CzechTrade mohly české firmy zúčastnit zdravotnického veletrhu v Sao Paulu. Dále se v půlce listopadu 2013 podílela na doprovodné misi k návštěvě Brazílie předsedou senátu Štěchem, tentokrát v Sao Paula a Vitorii. Zde byli přítomní mj. zástupci investiční společnosti Invest Sao Paulo či federace průmyslu FINDES ze státu Espirito Santo. Mezi témata této mise patřila problematika zbrojního či slévárenského průmyslu (Hospodářská komora ČR 2011).

Viceprezident HK ČR Josef Cílek podotkl, že česko-brazílské vztahy mají dlouholetou tradici, která sahá až do období první republiky. V současné době mají české podniky velké zkušenosti v oblasti energetiky, výstavby vodních elektráren či cementáren, ale prosperujícími jsou pro české podnikání i automobilový průmysl, infrastruktura či letecký průmysl. Mimo jiné se Kulatého stolu zúčastnil velvyslanec Brazílské federativní republiky George Monteiro Prata, dále zástupci MPO ČR, ApexBrazil či ČEB. Přítomno bylo i přes 30 zástupců z řad českých firem, kteří mohli diskutovat na témata týkající se brazilské ekonomiky, legislativy či investičních příležitostí (Hospodářská komora ČR 2013).

Dále komora pořádala Dny Latinské Ameriky, kde byly jednotlivé země představovány. Dne o Brazílii se zúčastnili zástupci tuzemských firem, velvyslanec Brazílie a zástupci brazilské agentury na podporu exportu ApexBrasil. Od roku 2010 komora pravidelně přijímá podnikatelské mise z Brazílie (emailová komunikace 2017).

Z výše uvedeného výčtu aktivit Hospodářské komory České republiky zaměřujících se na Brazílii nelze vidět žádný výrazný vliv zařazení dané země mezi prioritní trhy, resp. žádné výraznější zaměření na Brazílii po uvedení exportní strategie. Naopak dochází spíše k útlumu aktivit.

3.3.2.2 Svaz průmyslu a dopravy České republiky

Od roku 2010 pořádal Svaz průmyslu a dopravy České republiky (SP ČR) pouze nepatrné množství akcí na podporu exportu se zaměřením na Brazílii a posílení česko-brazilských obchodních vztahů (Svaz průmyslu a dopravy České republiky 2017a).

V budově SP ČR se v roce 2015 uskutečnila akce Kulatý stůl na téma „Business v Brazílii“. Akce se účastnilo i velvyslanectví v Brazílii. Následovala řízená diskuze o návrhu konkrétních kroků, jak by se mělo nastartovat podnikání v Brazílii, jak ho zefektivnit a zvýšit

tak česko-brazílské obchodní aktivity. (Svaz průmyslu a dopravy České republiky 2015a) Na tomto speciálním semináři nechybělo na několik desítek obchodníků. Mezi účastníky byl i velvyslanec Brazílské federativní republiky George Monteiro Prata. Ten pohovořil o ekonomických příležitostech a přednostech své rodné země. Dále zde vystoupil viceprezident SP ČR Stanislav Kázecký či zástupci České exportní banky.

Dle SP ČR ze semináře vyplynulo, že je Brazílie perspektivním a stabilním obchodním partnerem, jehož poptávka po průmyslových výrobcích a technologiích má velký potenciál (Svaz průmyslu a dopravy České republiky 2015b).

V roce 2016 se uskutečnil v prostorách MPO česko-brazílský seminář zaměřený na obchod, který pořádal během návštěvy brazílské delegace ze státu Rio Grande do Sul Svaz průmyslu a dopravy ČR za pomoci MZV, MPO a velvyslanectví Brazílie v Praze. Pojednávalo se zejména o příležitostech spolupráce mezi ČR a Brazílií, kde mezi ty nejvýznamnější možnosti rozvoje patří energetika, zdravotnictví, městská doprava i logistika, zemědělsko-potravinářský průmysl, letectví či sociální technologie. Tohoto semináře se zúčastnilo více než padesát zástupců firem a institucí z České republiky a celkem 30 pak z Brazílie. Mezi nejznámějšími osobnostmi z tohoto prosperujícího státu Rio Grande do Sul patřili náměstek ministra pro hospodářský rozvoj, vědu a techniku Renato de Oliveira Perfis a prezidentka rozvojové banky Susana Kakuta. (Ministerstvo průmyslu a obchodu 2016).

Aktivity Svazu průmyslu a obchodu směrem k Brazílii se, podobně jako u Hospodářské komory, se zaměřují především na semináře a kulaté stoly, v případě Hospodářské komory i na podnikatelské mise. Zatímco mezi službami poskytovanými MZV a CzechTrade dominují veletrhy. Mezi lety 2011 až 2014 SP ČR neuskutečnil žádnou akci zaměřující se na Brazílii, zařazení Brazílie mezi prioritní země nemělo tedy žádný výrazný vliv.

Závěr

Tato práce si v úvodu kladla za cíl charakterizovat českou ekonomickou diplomacii v Latinské Americe se zaměřením na Brazílii, hlavní nástroje a aktéry podpory exportu. V regionu se nachází sedm velvyslanectví a pět kanceláří CzechTrade, které zde poskytují služby, jedná se především o účasti na veletrzích. Nestátní aktéři se zaměřují hlavně na podnikatelské mise a semináře, ovšem na Brazílii se orientují velmi okrajově.

Klíčová otázka, zda praxe ekonomické diplomacie odpovídá cílům vytyčeným v Exportní strategii pro roky 2012–2020, kterou se podařilo bez větších problémů zodpovědět, především cíle, které se skládaly z kvantitativních dat jako byly požadavky na navýšení exportu možné jednoduše ověřit. Během ověřování těchto kvantitativních cílů se dospělo k závěru, že ač byly naplněny byly v první řadě v dané Exportní strategii nevhodně specifikovány, a to z toho důvodu, že neodrážely reálnou diverzifikace českého exportu.

Dílní výzkumná otázka: zda ovlivnilo stanovení prioritních zemí směřování ekonomické diplomacie narazila na omezení v podobě nefunkčnosti modelu prioritních a zájmových zemí z hlediska jeho strnulosti a problémům reakce na nové jevy. Sama vláda si tento problém uvědomila a od modelu prioritních a zájmových zemí přešla na model oborových příležitostí, který doporučují i zahraniční odborníci na ekonomickou diplomacii.

Druhá dílní otázka: zda došlo k většímu důrazu na Brazílii v rámci aktivit ekonomické diplomacie po jejím začlenění mezi prioritní trhy pro český export dle výše zmíněné strategie úzce souvisí s předchozí otázkou. Brazílie byla jednou ze zemí, které byly v rámci prioritních zemí problematické, a to vzhledem k současné ekonomické situaci v Brazílii. Ovšem ani před brazilskou recesí nedocházelo k výraznějšímu rozšíření aktivit ekonomické diplomacie směrem k Brazílii, alespoň se tomu nedělo na základě dostupných dat.

Poslední dílní otázku, která se zabývala vlivem krize na služby poskytované ekonomickou diplomacii v Brazílii, nelze důkladně zhodnotit na základě dostupných informací. Z analýzy služeb poskytovaných Ministerstvem zahraničních věcí, CzechTrade, HK ČR a SP ČR ovšem vyplynulo paradoxně, že krize na poskytované a poptávané služby neměla výrazný vliv.

Literatura a prameny

Prameny

Banco Central do Brasil. 2016. *Economic indicators*. Dostupné z: <https://www.bcb.gov.br/pec/Indeco/Ingl/indecoi.asp> (20.6.2017)

Břešťan. 2016. Tři roky prezidenta Zemana: oč méně je zván z ciziny, o to více jezdí po českých krajích. *HlidaciPes.org*. Dostupné z: <http://hlidacipes.org/tri-roky-prezidenta-zemana-oc-mene-je-zvan-z-ciziny-o-to-vice-jezdi-po-ceskych-krajich/> (11.3.2017)

CzechTrade. 2015. Export v kostce. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/zahranicni-obchod-eu/statni-podpora-exportu/export-v-kostce.html> (12.4. 2017)

CzechTrade. 2016. Zpráva o činnosti. Dostupné z: <https://www.czechtrade.cz/o-czechtrade/predstaveni/vysledky> (12.4. 2017)

Český statistický úřad. 2017. Databáze zahraničního obchodu. Dostupné z: <https://apl.czso.cz/pll/stazo/STAZO.STAZO>

Euro. 2017. Czechtrade otevřel kancelář v Nigérii. Letos chce posílit v Německu. *Euro.cz*. Dostupné z: <http://www.euro.cz/byznys/czechtrade-otevrel-kancelar-v-nigerii-letos-chce-posilit-v-nemecku-1324002> (20.3.2017)

European Central Bank. 2016. What is driving Brazils economic downturn? *European Central Bank*. Dostupné z: <https://www.ecb.europa.eu/pub/html/index.en.html> (20.5.2017)

Kanda, Filip. 2009. Anopress IT, a.s. - dodavatel profesionálního monitoringu médií. *ČT* 24 Dostupné z: http://muj.anopress.cz/zdroje.vse.cz/Search/PagesAuth/My_Search.aspx?f=3 (28.5. 2017)

Hospodářská komora ČR. 2009. *S prezidentem Václavem Klausem v Peru a Brazílii* Dostupné z: <http://www.komora.cz/aktualni-zpravodajstvi/aktuality-1/s-prezidentem-vaclavem-klausem-v-peru-a-brazilii.aspx> (9.6.2017)

Hospodářská komora ČR. 2013. *Brazílie je 18. zemí, kam HK ČR letos vypraví další podnikatelskou misi*. Dostupné z: <http://www.komora.cz/aktualni-zpravodajstvi/tiskove-zpravy/tiskove-zpravy-2017/archiv-tiskovych-zprav/tiskove-zpravy-2013/brazilie-je-18-zemi-kam-hk-cr-letos-vypravi-dalsi-podnikatelskou-misi.aspx> (28.4. 2017)

Hospodářská komora ČR. 2016a. *Karnet ATA - HKCR | Hospodářská komora České republiky*. Dostupné z: <http://www.komora.cz/pro-podnikani/exportni-dokumenty/karnet-ata/karnet-ata-3.aspx> (28.4. 2017)

Hospodářská komora ČR. 2016b. *Zahraníční vztahy*. Dostupné z: <http://www.komora.cz/pro-podnikani/zahranicni-vztahy/zahranicni-vztahy-1.aspx> (2.4.2017)

IMF. 2017. *World Economic Outlook (WEO), October 2016: Subdued Demand: Symptoms and Remedies.* Dostupné z: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2016/02/index.htm> (16.3.2017)

Itamaraty. nedatováno. *República Tcheca.* Dostupné z: http://www.itamaraty.gov.br/index.php?option=com_content&view=article&id=5651&Itemid=478&cod_pais=CZE&tipo=ficha_pais (14.3. 2017)

Kejřhová, Hana. 2016. *Ekonomická diplomacie v praxi.* Dostupné z: http://muj.anopress.cz.zdroje.vse.cz/Search/PagesAuth/My_Search.aspx?f=3 (14.3. 2017)

Kmoníček, Hynek A Viktor Lorenc. 2015. *Vývoj ekonomické diplomacie po roce 1989. Literární noviny* Dostupné z: http://muj.anopress.cz.zdroje.vse.cz/Search/PagesAuth/My_Search.aspx?f=3 (17.4. 2017)

Shabu, Martin. 2011. *Karneval absurdit při řetření v diplomacii. Lidovky.cz* Dostupné z: http://ceskapozice.lidovky.cz/karneval-absurdit-pri-setreni-v-diplomacii-f2y-/tema.aspx?c=A110311_062938_pozice_8120&setver=touch%20 (25.4. 2017)

Ministerstvo průmyslu a obchodu. 2016. *Úspěšná akce - „Česko-brazilský obchodní seminář“.* Dostupné z: <https://www.mpo.cz/mobile/cz/zahranicni-obchod/mezinarodni-obchod-dle-teritorii/severni-a-jizni-amerika-a-karibik/uspesna-akce---cesko-brazilsky-obchodni-seminar--172312/> (20.5.2017)

Ministerstvo průmyslu a obchodu. 2016. *Exportní strategie ČR 2012 -2020.* Dostupné z: <https://www.mpo.cz/dokument103015.html> (2.3. 2017)

Ministerstvo zahraničních věcí ČR. 2015. *Vláda se seznámila s kroky v oblasti posílení podpory exportu a ekonomické diplomacie.* Dostupné z: http://www.mzv.cz/ekonomika/cz/udalosti/vlada_se_seznamila_s_kroky_v_oblasti.html (2.5.2017)

Ministerstvo zahraničních věcí ČR. 2016. *Ekonomičtí diplomaté na zastupitelských úřadech* Dostupné z: http://www.mzv.cz/ekonomika/cz/kontakty_v_zahranici/ekonomicti_diplomate_na_zastupitelstvech.html (20.5.2017)

Ministerstvo zahraničních věcí ČR. 2017. *Projekty na podporu ekonomické diplomacie* Dostupné z: http://www.mzv.cz/ekonomika/cz/servis_exporterum/projekty_ekonomicke_diplomacie/index.html (22.5.2017)

Monitor. 2016. *Ministerstvo zahraničních věcí.* Dostupné z: <http://monitor.statnipokladna.cz/2010/statni-rozporcet/kapitola/306> (2.4. 2017)

Svaz průmyslu a dopravy České republiky. 2015a. *Business v Brazílii.* Dostupné z: http://www.spcr.cz/images/pfara1/Brazilie_seminar/Brazilie_Save_The_Date_28_01_2015.pdf

Svaz průmyslu a dopravy České republiky. 2015b. *SPEKTRUM 02: Brazílie je perspektivním obchodním partnerem* Dostupné z: http://www.spcr.cz/files/cz/media/spektrum/sp_15_02.pdf (13.5 2017)

Svaz průmyslu a dopravy České republiky. 2017a. *Kalendář akcí* Dostupné z: <http://www.spcr.cz/kalendar-akci> (15.5 2017)

Svaz průmyslu a dopravy České republiky. 2017b. Plán podnikatelských misí a dalších akcí organizovaných sekcí mezinárodních vztahů v roce 2017. Dostupné z: http://www.spcr.cz/images/Akce_SMV_aktualizace_k_29.pdf (18.5 2017)

Vláda České republiky, nedatováno. *Programové prohlášení vlády ČR*. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/media-centrum/dulezite-dokumenty/programove-prohlaseni-vlady-cr-115911/> (12.3. 2017)

Watts, Jonathan, 2017. Brazil faces fresh turmoil after President Temer charged with corruption. *The Guardian* [online]. ISSN 0261-3077. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2017/jun/27/brazils-president-michel-temer-charged-over-alleged-corruption> (27.6. 2017)

Literatura

Bayne, Nicholas, Woolcock, Stephen, eds. 2011. *The new economic diplomacy: decision-making and negotiation in international economic relations*. 3rd ed. Burlington, Va.: Ashgate

Cooper, Andrew Fenton, Heine, eds. 2013. *The Oxford handbook of modern diplomacy*. Oxford, U.K: Oxford University Press. Oxford handbooks.

Dostál, Vít, Jermanová, Kateřina. 2017. *Agenda pro českou zahraniční politiku*. Asociace pro mezinárodní otázky (26.4. 2017)

Hladík, Jakub. 2011. *Ekonomická diplomacie ve službách firmy se zvláštním zřetelem k podnikatelským misím*. 1. vyd. Praha: Arista

Kašpar, Jan. 2016. „Česko-brazílské obchodní vztahy.“ 30 – 32.

Klíma, Jan. *Brazílie*. Praha: Libri. 2013.

Kunešová, Hana. 2014. *Světová ekonomika: nové jevy a perspektivy*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck

Nálevka, Vladimír. 1973. *Československo a Latinská Amerika v letech druhé světové války*. Praha : Univerzita Karlova

Rana, Kishan S. 2007. Economic Diplomacy: The Experience of Developing Countries. In *The New Economic Diplomacy: Decision-Making and Negotiation in International Economic Relations*. Eds. Nicholas Bayne, Stephen Woolcock. 2nd ed. Burlington: Ashgate.

Rana, Kishan S., 2013. Economic diplomacy: what might best serve a developing country? *International Journal of Diplomacy and Economy*

Štěrbová, Ludmila. 2013. *Mezinárodní obchod ve světové krizi 21. století*. 1. vyd. Praha: Grada

Štouračová, Judita. 2008. *Ekonomická diplomacie České republiky*. 1. vyd. Praha: Professional Publishing,

Štouračová, Judita. 2012. *Proměny ekonomické diplomacie v ČR a ve světě*. 1. vyd. Praha: Professional Publishing

Tesař, Filip. 2013. *Můžeme, chceme, dokážeme? česká ekonomická, veřejná a kulturní diplomacie a Balkán*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů

Van Bergeijk, Peter, Maaïke, Okano-Heijmand, eds. 2011. *Economic diplomacy: economic and political perspectives*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers

Veselý, Zdeněk. *Diplomacie: (teorie - praxe - dějiny)*. 2014. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk